

VYSOKOŠKOLSKÉ SKRIPTÁ

Pedagogická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave

SOCIÁLNO-PEDAGOGICKÁ PRAX I

Nad'a Bizová

Janette Gubricová

2010

Trnavská univerzita v Trnave

© PaedDr. Nad'a Bizová, PhD.

PaedDr. Janette Gubricová, PhD.

Recenzenti:

doc. PhDr. Ing. Blanka Kudláčová, PhD.

PaedDr. Zuzana Geršicová, PhD.

Redakčné práce: doc. PhDr. Anna Rýzková, CSc.

ISBN 978-80-8082-426-6

Obsah

ÚVOD.....	5
1 PRIEBEŽNÁ PRAX I.....	7
1.1 Ciele, obsahové zameranie a organizácia.....	8
1.2 Charakteristika školských výchovno-vzdelávacích zariadení	10
1.2.1 Centrum voľného času	12
1.2.2 Školský klub detí.....	15
1.2.3 Školské stredisko záujmovej činnosti	20
1.2.4 Školský internát.....	26
1.3 Metodické usmernenie k záznamom z praxe.....	33
1.3.1 Potvrdenie o absolvovaní hospitácií a výstupu	33
1.3.2 Záznamy hospitácií činností (Príloha č. 2, 3).....	34
1.3.3 Záznamy rozborov z hospitačnej činnosti (Príloha č. 4, 5).....	36
1.3.4 Príprava výstupovej činnosti	37
1.3.5 Záverečná analýza.....	38
1.4 Kritériá hodnotenia predmetu	38
2 PRIEBEŽNÁ PRAX II	40
2.1 Ciele, obsahové zameranie a organizácia.....	41
2.2 Charakteristika zariadení	42
2.2.1 Detský domov	43
2.2.2 Krízové stredisko	46
2.2.3 Diagnostické centrum	46
2.2.4 Oddelenie sociálnoprávnej ochrany pri Úrade práce, sociálnych vecí a rodiny	47
2.2.5 Občianske združenia	49
2.3 Metodické usmernenie k záznamom z praxe.....	50
2.3.1 Záznamy z hospitácií v detskom domove	51
2.3.2 Príprava výstupu v detskom domove	54
2.3.3 Záznamy z hospitácií v občianskom združení	55
2.3.4 Záznamy z hospitácií na oddelení sociálnoprávnej ochrany (UPSVR)	56
2.3.5 Záverečná analýza pozorovania v zariadeniach.....	57
2.4 Kritéria hodnotenia predmetu	58
3 SEMESTRÁLNY PROJEKT D	60

3.1 Ciele, obsahové zameranie a organizácia.....	60
3.2 Štruktúra projektu.....	60
3.3 Metodické usmernenie na tvorbu semestrálneho projektu.....	61
3.3 Formálne náležitosti.....	64
3.4 Kritéria hodnotenia semestrálneho projektu	64
ZÁVER.....	65
ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY	66
PRÍLOHY	68

Úvod

Učebné texty *Sociálno-pedagogická prax I* sú určené pre študentov I. stupňa vysokoškolského štúdia v študijnom programe *sociálna pedagogika a vychovávateľstvo* na PdF TU v Trnave. Cieľom učebných textov je poskytnúť teoretické a metodické usmernenia pre úspešné absolvovanie študijných kurzov *priebežná prax I*, *priebežná prax II* a *semestrálny projekt D*.

Sociálno-pedagogická prax je dôležitou súčasťou pregraduálnej prípravy študentov a vychádza z koncepcie študijného programu *sociálna pedagogika a vychovávateľstvo*. Kurz *priebežná prax I* je zaradený do 2. roč. štúdia a je zameraný na prax v školských výchovno-vzdelávacích zariadeniach, kurz *priebežná prax II* je zaradený do záverečného ročníka štúdia a je zameraný na prax v zariadeniach v sociálnej oblasti. *Semestrálny projekt D* nadväzuje na priebežnú prax a je zameraný na komplexnú charakteristiku a analýzu hospitovaného zariadenia.

Výber zariadení, v ktorých študent absolvuje priebežnú prax, súvisí s možnosťami uplatnenia absolventa na trhu práce. Pozícia sociálneho pedagóga a vychovávateľa je v súčasnosti jednoznačne legislatívne vymedzená v oblasti rezortu školstva. Absolvent sa môže uplatniť ako vychovávateľ v školských výchovno-vzdelávacích zariadeniach a ako sociálny pedagóg v školách, školských výchovno-vzdelávacích zariadeniach, špeciálnych výchovných zariadeniach a v zariadeniach výchovného poradenstva a prevencie. V rámci rezortu práce, sociálnych vecí a rodiny pozícia sociálneho pedagóga doposiaľ legislatívne vymedzená nie je. Absolvent sa môže uplatniť ako kvalifikovaný odborník na základe požadovaného vzdelania, napr. na oddelení sociálnoprávnej ochrany pri Úrade práce, sociálnych vecí a rodiny alebo ako vychovávateľ v detskom domove, krízovom stredisku, kde si však potrebuje doplniť špeciálno-pedagogickú spôsobilosť.

Učebné texty pozostávajú z troch kapitol. Cieľom prvej kapitoly je poskytnúť teoretické a metodické usmernenia k študijnému kurzu *priebežná prax I*. Obsahom kapitoly je charakteristika praxe z hľadiska cieľa a obsahu, stručná charakteristika hospitovaných zariadení a podrobné metodické usmernenia na vypracovanie záznamov z pozorovaní. Súčasťou záznamov je príprava výstupu v zariadení, záverečná analýza pozorovania v zariadeniach a úlohy na pozorovanie v zariadeniach.

Druhá kapitola je zameraná na *priebežnú prax II*. Vymedzuje cieľ a obsah praxe, poskytuje teoretické poznatky a metodické usmernenia na vypracovanie záznamov v rámci detského domova, oddelenia sociálnoprávnej ochrany pri ÚPSVR a občianskeho združenia.

Tretia kapitola je zameraná na *semestrálny projekt D*. Vymedzuje cieľ, obsah a štruktúru projektu a poskytuje metodické usmernenia potrebné na jeho vypracovanie.

Učebné texty *Sociálno-pedagogická prax I* vznikli na základe niekoľkoročných skúseností autoriek s organizáciou kurzov priebežnej praxe študentov v študijnom programe *sociálna pedagogika a vychovávateľstvo* a reflektujú súčasné možnosti uplatnenia absolventa na trhu práce na základe platnej legislatívy. Zariadenia v rámci kurzov *priebežná prax I* a *priebežná prax II* predstavujú niektoré možnosti uplatnenia absolventa na trhu práce. S ďalšími zariadeniami sa študent oboznamuje v rámci *priebežnej praxe III* v nadväzujúcom (magisterskom) stupni vysokoškolského štúdia.

Učebné texty reflektujú aktuálne požiadavky praxe na prípravu študentov *sociálnej pedagogiky a vychovávateľstva* na Slovensku. Obsah študijných kurzov sa na základe potrieb praxe priebežne aktualizuje a inovuje.

V Trnave 9. 11. 2010

autorky

1 PRIEBEŽNÁ PRAX I

Priebežná prax I je určená študentom študijného programu *sociálna pedagogika a vychovávateľstvo*. Je zameraná na získanie orientácie študenta v oblasti **vychovávateľstva** situovanej do školských výchovno-vzdelávacích zariadení.

Legislatívne vymedzenie profilu absolventa študijného programu *sociálna pedagogika a vychovávateľstvo* v oblasti výchovy

Pozíciu vychovávateľa legislatívne upravuje zákon č. 245/2008 Z.z. *o výchove a vzdelávaní* a zákon č. 317/2009 Z.z. *o pedagogických zamestnancoch a odborných zamestnancoch*. Vyhláškou č. 437/2009 Z.z. sa ustanovujú kvalifikačné predpoklady a osobitné kvalifikačné požiadavky pre jednotlivé kategórie pedagogických zamestnancov a odborných zamestnancov, teda aj vychovávateľov. Podľa uvedenej vyhlášky v pozícii vychovávateľa v školských výchovno-vzdelávacích zariadeniach môžu pôsobiť:

- **absolventi s vysokoškolským vzdelaním druhého stupňa** v študijných programoch zameraných na prípravu vychovávateľov a učiteľov, ale aj viacerých neučiteľských odborov (bližšie špecifikuje vyhláška),
- **absolventi vysokoškolského štúdia prvého stupňa** v študijnom programe vychovávateľstvo v študijnom odbore pedagogika, v študijnom odbore učiteľstvo akademických predmetov, učiteľstvo profesijných predmetov, učiteľstvo profesijných predmetov a praktickej prípravy, učiteľstvo umelecko-výchovných a výchovných predmetov a ich kombinácie, len v školskom klube detí je akceptované aj vysokoškolské vzdelanie v študijnom odbore predškolská a elementárna pedagogika ale aj absolventi ďalších učiteľských a neučiteľských odborov (bližšie špecifikuje vyhláška),
- **absolventi s úplným stredoškolským odborným vzdelaním** v odbore vzdelávania učiteľstvo pre materské školy a vychovávateľstvo alebo vychovávateľsko-opatrovateľská činnosť alebo vychovávateľstvo v kombinácii s iným odborom vzdelávania, absolventi v odboroch vychovávateľstvo, pedagogická škola, učiteľstvo pre materské školy a vychovávateľstvo, ale aj absolventi ďalších učiteľských a neučiteľských odborov (bližšie špecifikuje vyhláška).

1.1 Ciele, obsahové zameranie a organizácia

Priebežná prax v školských výchovno-vzdelávacích zariadeniach je súčasťou pregraduálnej prípravy študentov Pedagogickej fakulty PdF TU študijného programu *sociálna pedagogika a vychovávateľstvo* a môže byť nápomocná pre ich uplatnenie v praxi.

Priebežná prax I sa realizuje v týchto školských výchovno-vzdelávacích zariadeniach, ktoré môžu byť štátne, súkromné a cirkevné:

- v centre voľného času,
- v školských kluboch detí (ďalej klubov),
- v školskom stredisku záujmovej činnosti,
- v školskom internáte.

Cieľom praxe v školských výchovno-vzdelávacích zariadeniach je:

- získať prehľad o činnosti pracovísk, v ktorých sa bude môcť uplatniť absolvent študijného programu *sociálna pedagogika a vychovávateľstvo*,
- oboznámiť sa s obsahom činnosti jednotlivých pracovísk, získať orientáciu v pedagogických situáciách a činnostiach vychovávateľa,
- naučiť sa pozorovať, analyzovať a interpretovať pedagogické situácie a javy,
- získať základné zručnosti pri práci s deťmi a mládežou v rámci asistenčných činností tak, aby sa vytvárali vhodné podmienky pre uspokojovanie individuálnych potrieb, rozvoj záujmov a schopností detí a mládeže v ich voľnom čase prostredníctvom vhodných aktivít zameraných na rozvoj osobnosti.

V rámci hospitácií a výstupu v jednotlivých cvičných zariadeniach sa študenti oboznamujú:

- **s legislatívnym a organizačným rámcom činnosti zariadenia**, ktorými sú:
 - platné dokumenty (zákon, vyhlášky, rezortné pokyny – MŠ SR a i.),
 - vnútorný poriadok, režim dňa, ďalšie vnútorné predpisy,
 - štruktúra, spôsob organizácie a riadenie činnosti v jednotlivých zariadeniach,
 - prostredie, priestory a materiálne vybavenie zariadenia,
 - režim činností,
- **s obsahovým rámcom činnosti zariadenia**:
 - ciele a štruktúra obsahu činností,
 - výchovný program zariadenia,

▪ **s metodickým rámcom činnosti zariadenia:**

- zásady plánovania činností,
- špecifické prvky výchovnej práce v jednotlivých zariadeniach,
- pravidelné a nepravidelné činnosti,
- kontrola a hodnotenie,
- základná dokumentácia,
- zásady bezpečnosti, hygieny a psychohygieny práce,
- možnosti spolupráce s rodičmi a inými subjektmi,
- spôsob prezentácie činností,
- hodnotenie činnosti za predchádzajúci školský rok,
- plány činnosti na príslušný školský rok,
- písomná dokumentácia, ktorú používajú pedagogickí pracovníci vo výchovnom zariadení.

V rámci hospitačnej činnosti študenti pozorujú a analyzujú:

- v rámci centra voľného času:
 - pravidelnú záujmovú činnosť,
 - príležitostnú záujmovú činnosť;
- v rámci klubu:
 - oddychové činnosti,
 - rekreačné činnosti,
 - záujmové činnosti,
 - prípravu na vyučovanie,
 - sebaobslužné a spoločensko-prospešné činnosti,
 - spontánne činnosti;
- v rámci školského strediska záujmovej činnosti:
 - rekreačné činnosti,
 - záujmové činnosti,
- v rámci školského internátu:
 - záujmové činnosti,
 - prípravu na vyučovanie,
 - príležitostné činnosti.

Priebežná prax v školských výchovno-vzdelávacích zariadeniach sa realizuje v 2. ročníku bakalárskeho stupňa štúdia v celkovom rozsahu 24 hodín. Študenti v dennej forme štúdia postupujú podľa spoločného harmonogramu praxe. Študenti v externej forme štúdia si harmonogram praxe zostavujú individuálne, prípadne skupinovo na základe dohody s konkrétnymi zariadeniami. Podmienkou ukončenia kurzu *priebežná prax I* je absolvovanie praxe v plnom rozsahu. Súčasťou priebežnej praxe I je aj absolvovanie jedného výstupu v klube (vybrať si z rekreačných činností, záujmových činností, prípravy na vyučovanie).

Podmienkou ukončenia kurzu *priebežná prax I* je absolvovanie praxe v plnom rozsahu.

1.2 Charakteristika školských výchovno-vzdelávacích zariadení

Školské výchovno-vzdelávacie zariadenia patria k subjektom zabezpečujúcim starostlivosť o deti vo voľnom čase. V tabuľke č. 1 si vymedzíme organizáciu výchovy vo voľnom čase a upozorníme na postavenie školských výchovno-vzdelávacích zariadení v uvedenom systéme (upravené, podľa Kratochvílovej, 2007).

Tabuľka č. 1: Organizácia výchovy vo voľnom čase

TYP SUBJEKTU	SPÔSOB REALIZÁCIE						
Rodina	<p>Rodina predstavuje jeden z najvýznamnejších subjektov vstupujúcich do oblasti voľného času. Rodinné prostredie už od raného detstva kladie základy správania sa jedinca k svojmu voľnému času. Významným spôsobom organizuje a vyplní voľný čas detí i dospelých. Na voľný čas detí môže rodinné prostredie vplývať:</p> <ul style="list-style-type: none"> • v podobe ponuky a organizácie voľného času (výlety, hry, podpora záujmov, napr. chovateľstvo, záhradkárčenie, modelárstvo a pod.), • usmernením (prípadne výberom) organizovanej záujmovej činnosti (záujmové útvary, školský klub detí a pod.), • ponukou receptívnej voľnočasovej činnosti (návšteva divadla, kina a pod.), • utváraním režimu dňa založeného na striedaní práce a odpočinku, • pestovaním vzťahu k voľnému času ako k hodnote významnej z hľadiska kvality života človeka a i. , 						
Štát	<p>V realizovaní koncepcie štátnej politiky vo vzťahu k deťom a mládeži (rezorty: školstva, kultúry, telovýchovy a športu),</p> <table border="1" data-bbox="359 741 1417 1084"> <tr> <td data-bbox="359 741 624 1084">v konkrétnych podmienkach v rámci školského systému:</td> <td data-bbox="624 741 1417 891">Základné a stredné školy (formy pravidelnej záujmovej činnosti – telovýchovnej, spoločensko-vednej, esteticko-výchovnej, prírodovednej, technickej, atď.; príležitostné aktivity – výlety, exkurzie, súťaže, karnevaly a pod.)</td> </tr> <tr> <td></td> <td data-bbox="624 891 1417 987">Základné umelecké školy v programoch výchovy umením v hudobných, speváckych, tanečných, výtvarných a literárno-dramatických odboroch,</td> </tr> <tr> <td></td> <td data-bbox="624 987 1417 1084">Školské zariadenia: Školské výchovno-vzdelávacie zariadenia, Špeciálne výchovné zariadenia, Školské zariadenia výchovného poradenstva a prevencie, Školské účelové zariadenia.</td> </tr> </table>	v konkrétnych podmienkach v rámci školského systému:	Základné a stredné školy (formy pravidelnej záujmovej činnosti – telovýchovnej, spoločensko-vednej, esteticko-výchovnej, prírodovednej, technickej, atď.; príležitostné aktivity – výlety, exkurzie, súťaže, karnevaly a pod.)		Základné umelecké školy v programoch výchovy umením v hudobných, speváckych, tanečných, výtvarných a literárno-dramatických odboroch,		Školské zariadenia: Školské výchovno-vzdelávacie zariadenia, Špeciálne výchovné zariadenia, Školské zariadenia výchovného poradenstva a prevencie, Školské účelové zariadenia.
v konkrétnych podmienkach v rámci školského systému:	Základné a stredné školy (formy pravidelnej záujmovej činnosti – telovýchovnej, spoločensko-vednej, esteticko-výchovnej, prírodovednej, technickej, atď.; príležitostné aktivity – výlety, exkurzie, súťaže, karnevaly a pod.)						
	Základné umelecké školy v programoch výchovy umením v hudobných, speváckych, tanečných, výtvarných a literárno-dramatických odboroch,						
	Školské zariadenia: Školské výchovno-vzdelávacie zariadenia, Špeciálne výchovné zariadenia, Školské zariadenia výchovného poradenstva a prevencie, Školské účelové zariadenia.						
Súkromný sektor	<p>Súkromný sektor do výchovy vo voľnom čase vstupuje prostredníctvom súkromných základných umeleckých škôl, súkromných školských výchovno-vzdelávacích zariadení a iných súkromných organizácií participujúcich na výchove vo voľnom čase.</p> <p>K najčastejším formám aktivít patria:</p> <ul style="list-style-type: none"> • záujmové aktivity v rámci športových, umeleckých, environmentálnych, technických a iných klubov a organizácií, • letné tábory a ozdravné pobyty, • turistika, cestovanie a pod., 						
Cirkev	<p>Cirkev sa na výchove vo voľnom čase podieľa prostredníctvom:</p> <ul style="list-style-type: none"> • rôznych pravidelných a príležitostných podujatí, stretnutí, formálnych i neformálnych aktivít, • cirkevných školských výchovno-vzdelávacích zariadení a záujmovej činnosti realizovanej v rámci cirkevného školstva, • „Stretiek“ kresťanskej mládeže, tábormi, besedami, duchovnými obnovami, púťami a i. 						
Neziskové organizácie, nadácie a občianske združenia	<p>K najčastejším formám voľnočasových činností organizovaných neziskovými organizáciami, nadáciami, občianskymi združeniami a pod. patrí:</p> <ul style="list-style-type: none"> • pravidelná a príležitostná záujmová činnosť, • organizovanie kurzov, prednášok, diskusií, a pod., • organizovanie rôznych preventívnych a podporných programov a i. 						
Masmédiá	<p>V súčasnosti médiá (televízia, internet, DVD, knihy, časopisy a i.) patria k subjektom, ktoré majú významný vplyv (pozitívny, ale aj negatívny) na voľný čas detí. Rozširujú informačný obzor detí, sprostredkujú zábavné a umelecké zážitky, formujú vkus dieťaťa a určujú trendy v spoločnosti.</p>						

Významné miesto medzi inštitúciami zabezpečujúcimi výchovu vo voľnom čase majú školské výchovno-vzdelávacie zariadenia. Zákon č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (ďalej len školský zákon) vymedzuje takéto školské výchovno-vzdelávacie zariadenia:

- školský klub detí,
- školské stredisko záujmovej činnosti,
- centrum voľného času,
- školský internát,
- školské hospodárstvo,
- stredisko odbornej praxe.

V nasledujúcich podkapitolách budeme charakterizovať jednotlivé školské výchovno-vzdelávacie zariadenia.

1.2.1 Centrum voľného času

Jeden z typov školských výchovno-vzdelávacích zariadení predstavuje centrum voľného času. Ide o zariadenie, ktoré sa (podobne ako aj ďalšie školské výchovno-vzdelávacie zariadenia) vyznačuje špecifikami výchovy vo voľnom čase (Kratochvílová, 2007), pričom má:

- relatívne autonómny charakter: výchovný proces sa uskutočňuje mimo záväzných povinností detí a mládeže, vychádza zo záujmov a potrieb žiakov, individuálnych schopností žiakov a ďalších predpokladov detí a mládeže, umožňuje uspokojovanie potrieb a rozvoj konkrétnych schopností a záujmov, vyznačuje sa dobrovoľnosťou pri výbere činností, uskutočňuje sa mimo záväzných povinností žiakov,
- činnostný charakter: realizuje sa priamou aktivitou účastníkov v činnostiach rôzneho zamerania: oddychových, rekreačných, zábavných, spoločenských, záujmových, vzdelávacích, pracovných. Obsah činnosti nie je záväzne stanovený, je otvorený, rešpektuje záujmy účastníkov, potreby výchovy v konkrétnych podmienkach, schopnosti vychovávateľov,
- neštandardné prostredie: výchova sa realizuje v rozličnom prostredí: telocvičňa, športoviská, ihrisko, dielňa, ateliér, divadlo, laboratórium, príroda, koncertné sály a pod. Neštandardné prostredie umožňuje neformálnu atmosféru, pozitívnu klímu,
- relatívne voľnejší charakter organizácie činností: uskutočňuje sa vo vekovo homogénnych ale aj heterogénnych skupinách, ktoré spája spoločný záujem. Skupiny môžu byť stabilné: záujmové útvary, umelecké súbory a nestabilné: besedy, tábory, výlety, spoločenské podujatia, a i.,
- netradičná štruktúra výchovných pracovníkov: podieľajú sa na nej: pedagógovia, dobrovoľníci, profesionálni pracovníci z rozličných oblastí spoločenského života

(športovci, technici, umelci), amatéri. Pri organizovaní väčších podujatí získavajú i ďalších spolupracovníkov – rozhodcov, porotcov, choreografov, aranžérov, programátorov,

- motivujúce metódy hodnotenia: mali by prevládať tak v činnostiach, ako aj v hodnotení činností vzhľadom na individuálne možnosti jednotlivca, ako aj s dôrazom na jeho sebahodnotenie. Podporujú rozvoj sebadôvery, spontánnosti prejavu, tvorivosti, aktivity bez strachu a obáv zo zlyhania, neúspechu. Hodnotí s najmä úsilie, snaha, motivuje sa k lepšiemu výkonu, ale hodnotia sa aj chyby a nedostatky.

Je to zariadenie, ktoré, podľa školského zákona (2008), ponúka širokú paletu záujmových činností. Je v prevádzke počas celého roka, aj počas letných prázdnin. Formy činnosti centra voľného času sú stanovené vyhláškou MŠ SR č. 306/2009 Z.z. o školskom klube detí, školskom stredisku záujmovej činnosti, centre voľného času, školskom hospodárstve a stredisku odbornej praxe. Činnosti kvôli prehľadnosti uvádzame v tabuľke č. 2.

Tabuľka č. 2: Formy a ďalšie činnosti centra voľného času

Forma činnosti	Príklad
Pravidelná záujmová činnosť	činnosť v záujmových útvaroch
Príležitostná záujmová činnosť	rôzne podujatia, súťaže, olympiády, výlety a exkurzie zamerané na rozvoj vedomostí a zručností získaných v škole
Prázdninová činnosť	miestne a pobytové tábory, odborné sústreduenia, činnosti v záujmových útvaroch a krátkodobé podujatia
Individuálna činnosť	práca (záujmová činnosť) s účastníkmi zameraná na rozvíjanie talentu
Voľnočasové aktivity, na ktorých sa zúčastňujú aj deti a iné osoby, ktoré nenavštevujú CVČ	napr.: otvorené priestory, ihriská, športoviská, čítarne, herne, počítačové miestnosti, ale aj aktivity typu MDD, Cesta rozprávkovým lesom a i.
Spontánna činnosť a vlastné projekty členov záujmových útvarov	Ide o činnosti, na ktorých sa zúčastňujú aj deti a iné osoby, ktoré nenavštevujú CVČ. Ide o rôzne hudobné, divadelné a i. vystúpenia.
Organizácia predmetových olympiád a postupových súťaží	Olympiády (z predmetov prírodovedného a spoločenskovedného zamerania, športové olympiády) a súťaže: Šaliasky Maťko, Na bicykli bezpečne, Slávik Slovenska a i.
Lektorská a osvetová činnosť	Informačná a poradenská pomoc pre deti a iné osoby v oblasti využívania voľného času. Ide o rozličné semináre, školenia, workshopy, tvorivé dielne, prednášky, vzorové akcie, kurzy, vydávanie metodických materiálov a pod.
Činnosť v oblasti prevencie sociálno-patologickej činnosti	Prednášky, besedy, súťaže, ale aj vytvorenie vhodného a podnetného prostredia. Pestrá ponuka činností pre zmysluplné trávenie voľného času.
Monitorovanie oblasti záujmovej činnosti detí a iných osôb	Ankety, prieskumy a analýzy.
Medzinárodná výmena a mobilita detí a iných osôb	
Riadenie a pripravovanie projektov na získanie finančných prostriedkov	
Spolupráca so školami a školskými zariadeniami a ďalšími organizáciami pracujúcimi s deťmi a inými osobami	

Centrum voľného času sa spravidla člení podľa záujmových oblastí na oddelenia a na záujmové útvary. Kratochvílová (2004) uvádza klasifikáciu oblastí pôsobenia záujmových útvarov:

- **Oblasť telovýchovy a športu** – v športových oddieloch v kolektívnych športových hrách a individuálnych športoch – basketbal, volejbal, hádzaná, stolný tenis, šach, gymnastika, strelecký a turistický krúžok a pod.,
- **Oblasť kultúry a umenia** – najčastejšie v záujmových útvaroch, krúžkoch, súboroch – výtvarný, hudobný, divadelný, tanečný, spevácky, v tvorivých dielňach zameraných na keramickú tvorbu, detské divadlo,
- **Oblasť spoločenských vied** – hlavne v záujmových útvaroch – žurnalistických, filatelistických, dievčenských, kuchárskych, čitateľských, šikovných rúk, paličkovania, aranžovania kvetov, spoločenskej výchovy, archeologických a ďalších,
- **Oblasť vedy a techniky** – záujmové útvary zamerané na prácu s počítačom, modelársky, elektrotechnický,
- **Oblasť cudzích jazykov** – najmä krúžky anglického a nemeckého jazyka,
- **Oblasť prírodných vied** – pestovateľské a chovateľské krúžky – rybársky, kynologický, akvaristický, chovateľský,
- **Oblasť ekologickej výchovy** – ochranárske a ekologické krúžky,
- **Rodičia a deti** – činnosť je zameraná na spoločenské, najmä pohybové aktivity rodičov s deťmi, jogu, kalanetiku a pod.

Centrum voľného času je podľa školského zákona (2008) v prevádzke denne, spravidla v popoludňajších a večerných hodinách počas kalendárneho týždňa. V súlade s výchovným programom zariadenia zabezpečuje výchovno-vzdelávaciu činnosť, záujmovú a rekreačnú činnosť, pre deti, rodičov a iné osoby do 30 rokov v ich voľnom čase. Usmerňuje rozvoj záujmov detí a ostatných zúčastnených osôb, utvára podmienky na rozvoj a zdokonaľovanie ich praktických zručností, podieľa sa na formovaní návykov užitočného využívania ich VČ. Poskytuje metodickú a odbornú pomoc školám a školským zariadeniam, OZ, právnickým alebo fyzickým osobám v oblasti práce s deťmi a mládežou v ich VČ. Môže zriaďovať aj záujmové útvary pre deti so zdravotným postihnutím alebo vývinovými poruchami.

Centrá voľného času sú aktívnymi členmi medzinárodnej siete regionálnych centier mládeže v rámci Rady Európy. Pri výchove vo voľnom čase využívajú metodickú, školiacu, informačnú a poradenskú činnosť IUVENTY (www.iuventa.sk). Dôraz kladú najmä na:

- a) nové formy spolupráce mládeže s miestnou samosprávou,
- b) prácu s informáciami pre deti a mládež vo voľnom čase,

c) vytváranie predpokladov na aktívnu spoluprácu všetkých subjektov, ktoré sa zaoberajú problematikou voľného času detí a mládeže v obci a kraji v záujme účinného naplňania miestnej politiky vo vzťahu k deťom a mládeži,

d) realizáciu programov a projektov orientovaných na prevenciu a ochranu detí a mládeže pred sociálno-patologickými javmi a potláčanie ich vplyvov,

e) neformálne vzdelávanie detí a mládeže.¹

Centrá voľného času začali vznikajú v Európe v 50-tych rokoch 20. storočia. Zariadenia vo východnej Európe (Domy pionierov a mládeže, neskôr Domy detí a mládeže) sa zameriavali predovšetkým na organizovanú záujmovú činnosť a posilňovanie kolektívneho cítenia v organizovaných aktivitách. Strediská v západnej Európe sa zameriavali predovšetkým na neorganizovanú spontánnu činnosť. V súčasnosti sa obe poňatia zariadení pre voľný čas zblížujú. Západné krajiny akceptujú našu koncepciu záujmových útvarov a organizovanej záujmovej činnosti a naše zariadenia rozširujú ponuku činností o spontánne aktivity. (Pávková, a kol., 1999).

Podľa štatistickej ročenky UIPŠ v školskom roku 2009/2010 v SR pracovalo 206 zariadení (štátnych, cirkevných a súkromných). Ako uvádza Kratochvílová (2004), centrá voľného času môžu mať pri dobrých podmienkach potencionálne najlepšie predpoklady pozitívne ovplyvňovať voľný čas detí a mládeže. Problémom je najmä skutočnosť, že pravidelná činnosť v centrách voľného času je dostupná najmä populácii z miest (aj keď v súčasnosti sú pokusy o otváranie pobočiek centier voľného času aj na dedinách).

Napriek skutočnosti, že centrá voľného času prešli zložitým vývojom (aj s občasnými tendenciami zrušenia) a stále zápasia s rôznymi problémami (finančné, priestorové, materiálne, personálne a pod.), predstavujú kvalitný spôsob trávenia voľného času detí a mládeže.

1.2.2 Školský klub detí

Školské kluby detí patria k najrozšírenejším zariadeniam poskytujúcim starostlivosť o deti vo voľnom čase². Ich činnosť je situovaná do priestoru medzi výchovno-vzdelávacím procesom v škole a pobytom dieťaťa v domácom prostredí. Výchova vo voľnom čase nadväzuje na výchovno-vzdelávací proces realizovaný v škole. Svojou činnosťou sa podieľa sa na formovaní a rozvoji osobnosti dieťaťa. Vo svojej činnosti vychádza z princípov a cieľov výchovy a vzdelávania, ktoré stanovuje školský zákon (2008).

¹ Ministerstvo školstva SR. Centrá voľného času a školské strediská záujmovej činnosti. [on-line]. [cit. 2010-08-22]. Dostupné na: <http://www.minedu.sk/index.php?lang=sk&rootId=65>.

² Ako uvádza štatistická ročenka ÚIPŠ (Dostupné na: <http://www.uips.sk/prehlady-skol/statisticka-rocenka---skolske-kluby>) v školskom roku 2009/2010 bolo na Slovensku v prevádzke celkovo 2101 klubov, ktoré navštevovalo viac ako 122431 detí.

Cieľom klubov je podľa školského zákona (2008) zabezpečiť pre deti, ktoré si plnia povinnú školskú dochádzku, nenáročnú záujmovú činnosť (podľa výchovného programu zariadenia) zameranú na prípravu na vyučovanie a na uspokojovanie a rozvíjanie záujmov žiakov v čase mimo vyučovania.

Výchova vo voľnom čase sa vyznačuje sa viacerými funkciami, ktoré v oblasti výchovy plní. Hájek a kol. (2008) charakterizuje 4 základné funkcie výchovy vo voľnom čase:

- **Výchovno–vzdelávacia funkcia:** ide o zámerné a cieľavedomé formovanie osobnosti, dosahovanie reálnych cieľov prostredníctvom premyslene volených pedagogických prostriedkov. Zameriava sa na rozvoj všetkých stránok osobnosti. Umožňuje uspokojovanie a kultiváciu potrieb detí, usmernenie, uspokojovanie, rozširovanie a prehĺbovanie ich záujmov, objavovanie a rozvíjanie špecifických schopností vychovávaných jedincov. Deti sa tak prostredníctvom zaujímavých činností učia využívať voľný čas a zároveň sa rozvíja aj ich poznanie. Úspechy dosiahnuté vo voľnočasových aktivitách prinášajú pocit sebauspokojenia, umožňujú proces seberealizácie a pozitívneho sebahodnotenia.

Popri uvedenej charakteristike je potrebné upozorniť na niektoré ďalšie oblasti v rámci plnenia výchovno-vzdelávacej funkcie výchovy vo voľnom čase v klube. Výchova vo voľnom čase realizovaná v klube plní výchovno-vzdelávaciu funkciu aj v rámci prípravy na vyučovanie. Napriek skutočnosti, že príprava na vyučovanie patrí k povinnostiam detí, realizuje sa v rámci činnosti klubu. Deti tak popri precvičení a upevnení učiva získavajú návyk na pravidelnú prípravu na vyučovanie, čím sa u nich rozvíja zmysel pre zodpovednosť a systematickosť.

Záujmové činnosti majú významnú úlohu v procese rozvoja osobnosti detí. Prostredníctvom pestrých aktivít v rámci záujmových činností si deti rozširujú vedomostnú úroveň a vlastné obzory.

- **Zdravotná funkcia³:** podľa Hájeka a kol. (2008) by akékoľvek výchovné pôsobenie vo voľnom čase malo podporovať zdravý telesný, duševný a sociálny vývoj dieťaťa. V rámci voľnočasového pôsobenia ho možno podporiť:

- zosúladením režimu dňa s biorytmom dieťaťa a s jeho individuálnymi potrebami (striedanie práce a odpočinku, duševnej a fyzickej činnosti, organizovaných a spontánnych činností, individuálnej a skupinovej činnosti),
- utváraním podmienok na podporu výdatnej pohybovej aktivity a jej podporou,
- upevňovaním zdravých stravovacích návykov a pitného režimu,
- pestovaním hygienických návykov (osobná hygiena, starostlivosť o zovňajšok, o odev, obuv, kultúra stravovania, hygiena prostredia),

³ Kratochvílová (2004) ju uvádza ako zdravotno-hygienickú funkciu voľného času.

- dodržiavaním zásad bezpečnosti práce⁴.

• **Sociálna funkcia:** uvedenú funkciu plnia jednotlivé zariadenia rôznym spôsobom a v rozličnej miere. Hájek a kol. (2008) uvádza ako najčastejšie:

- starostlivosť o dieťa, zaistenie bezpečnosti, dozoru a zodpovedajúcej činnosti,
- utváranie sociálneho prostredia vhodného na socializáciu dieťaťa do spoločnosti, nadväzovanie sociálnych vzťahov, rozvíjanie sociálnych zručností a kompetencií, komunikačných zručností, sociálnej interakcie a percepcie,
- utváranie podnetného prostredia pre deti z menej podnetného prostredia.

Kluby utvárajú podmienky na získavanie skúseností s nadväzovaním rovesníckych a ďalších kontaktov a vzťahov pri účasti na rôznych voľnočasových aktivitách. Pre úspešné začlenenie sa do kolektívu je potrebné osvojiť si modely správania a konania, ktoré uvedená skupina vyžaduje. Ako uvádza Hájek, B., Pávková a kol. (2003) špecifikom uvedenej skupiny je fakt, že na rozdiel od školy v klube nie je dôležitý školský výkon, ale kvalita jeho vzťahov k rovesníkom. Kluby tak žiakom poskytujú priestor na vyskúšanie si fungovania v rámci skupiny. Deti majú príležitosť pozorovať správanie sa členov skupiny, oboznámiť sa s jej štruktúrou a pravidlami, ako aj nájsť si vlastné miesto v nej, čím sa postupne pripravujú na vlastné fungovanie v spoločnosti. Lohynová (In Lechta a kol., 2010) poukazuje na osobitný význam sociálnej funkcie výchovy vo voľnom čase aj pri práci s jednotlivcami s postihnutím v klube detí.

• **Preventívna funkcia:** voľnočasové zariadenia kladú dôraz na prevenciu negatívnych javov, napr.: závislostí na návykových látkach, agresivity, netolerancie.

Masariková, Masarik (2002) uvádzajú tri roviny prevencie:

- primárna prevencia, ktorá je určená celej populácii. Je zameraná na skúmanie príčin a dôsledkov sociálno-patologickej činnosti,
- sekundárna prevencia, ktorá je zameraná na rizikových jednotlivcov,
- terciárna prevencia, ktorá už predstavuje prácu s jedincami, ktorí sa dopustili sociálno-patologickej činnosti.

V procese činnosti klubov sa uplatňuje predovšetkým primárna prevencia. V kluboch sa môžeme stretnúť s rôznymi formami negatívnych javov, ako je slovná a fyzická agresivita, šikanovanie, krádeže a i. Zameraním svojej činnosti a režimom dňa vedú deti k vytvoreniu a osvojeniu si postoja k voľnému času ako k hodnote. Deti sa tak učia vyplňať si svoj voľný čas činnosťou, ktorá im prináša uspokojenie, radosť. Realizovaním voľnočasovej činnosti sa eliminuje riziko sociálno-patologickej činnosti, aj keď nie je možné doceliť jeho úplné odstránenie.

⁴ bližšie Hájek, Pávková a kol. (2003)

Uvedené funkcie výchovy vo voľnom čase sa odrážajú aj v režime dňa klubu. Režim dňa v klube ovplyvňuje viacero faktorov. Ako uvádza Hájek, Pávková a kol. (2003) ide predovšetkým o psycho-hygienické požiadavky, zdravý telesný, duševný a sociálny rozvoj dieťaťa, prostredie a kvalitu vzťahov v skupine. Významným činiteľom ovplyvňujúcim režim dňa (týždňa, roka) je biorytmus človeka (výkonnostná krivka):

- ráno, večer, poobede – menšia výkonnosť,
- dopoludňajšie hodiny (9. – 11. hod) a popoludňajšie hodiny (15. – 17. hod.) najvyššia výkonnosť.

Činnosť klubu sa realizuje prevažne v čase zvýšenej únavy, preukázateľne zníženej aktivity a menšej výkonnosti. Deti mladšieho školského veku sú ľahko unaviteľné, ale svoje sily aj pomerne ľahko regenerujú, preto je potrebné časté striedanie činností, čo sa premieta aj do režimu dňa klubu.

Režim dňa v klube detí podľa Bláhu a kol. (1988) tvoria nasledovné činnosti:

- **Oddychové činnosti**

Zaraďujú sa do režimových činností ráno a po obede detí. Majú pokojný charakter, nevyžadujú si náročnú pohybovú aktivitu. Trvajú 15 – 45 minút, podľa organizácie činností klubu a podľa potrieb detí. Ako vhodné oddychové činnosti sa javia hry (spoločenské, tematické, ...), čítanie, počúvanie (hudba, text), rozhovor, vychádzka (pomalá), odpočinok v prírode a pod. Uvedené aktivity môžu mať individuálny alebo skupinový charakter.

- **Pohybovo – rekreačné činnosti**

Po oddychových činnostiach vychovávateľa plynulo zaraďujú rekreačné činnosti. Vyznačujú sa výraznou pohybovou aktivitou, spravidla na čerstvom vzduchu. Môžu mať podobu rozličnej pohybovej aktivity, športovej alebo manuálnej činnosti. Zaraďujú sa medzi 13. –15. hodinou, po oddychových činnostiach a pred prípravou na vyučovanie (zdravotno–hygienická požiadavka). Ich dĺžka trvania je v rozmedzí 45 – 60 minút (podľa organizácie činností a potrieb žiakov). Ako vhodné aktivity sa javia: telovýchovné chvíľky, pohybové hry v prírode, na ihrisku a i., hry v herni, telocvični, spontánne hry vonku, vychádzky, netradičné športové aktivity a i.

- **Záujmové činnosti**

Vychádzajú zo záujmov detí a predstavujú ťažiskovú činnosť klubu. Spravidla sa zaraďujú medzi 14. –15. hodinou. Môžu byť realizované ako samostatná organizačná forma alebo v rámci kratších prvkov v predchádzajúcich činnostiach. Trvanie záujmových činností sa pohybuje v rozmedzí 30 – 60 minút (podľa organizácie činností a potrieb žiakov). V súčasnosti sa záujmové činnosti v klube spravidla realizujú v takýchto oblastiach výchovy: spoločenskovedná, pracovnotechnická, prírodovedno-environmentálna, estetickovýchovná, telovýchovná zdravotná a športová

(turistická). Avšak, ako uvádzajú Melcerová, Brhelová, Adamíková (2009), klub si môže vytvoriť vlastné tematické oblasti výchovy, ktoré môžu špecifikovať činnosti v konkrétnom oddelení. Spravidla sa jednotlivé oblasti zaraďujú do týždenného plánu tak, aby sa v priebehu dvoch týždňov prestriedali všetky tematické oblasti. V súčasnosti sa môžeme stretnúť s realizovaním záujmovej činnosti v záujmových útvaroch fungujúcich v rámci jednotlivých oddelení.

- **Príprava na vyučovanie**

Príprava na vyučovanie podľa Kratochvílovej (2004) patrí spolu so sebaobslužnými činnosťami do oblastí detských povinností. Na jej význam a postavenie poukazuje aj skutočnosť, že tvorí súčasť režimu dňa v školskom klube detí. Je organickou súčasťou učenia a vyplýva z rozšírených školských povinností žiakov (domáce úlohy).

Organizovaním prípravy na vyučovanie plní ŠKD tri úlohy:

- vedie žiakov k pravidelnému plneniu si školských povinností,
- upevňuje vedomosti žiakov, utvára ich zručnosti a návyky,
- učí ich, ako sa majú správne učiť a umožňuje žiakom vypracovať si písomné úlohy (Blaha a kol., 1988).

Príprava na vyučovanie v klube detí sa do režimu dňa zaraďuje denne (okrem stredy, kedy prebieha v kluboch zvyčajne rekreačné popoludnie a žiaci nedostávajú písomné úlohy) medzi 15. a 16. hodinou. Trvá asi 30 – 45 minút. Hájek, Pávková a kol. (2003) vymedzuje rôzne podoby prípravy na vyučovanie: pamäťové osvojenie učiva, precvičovanie a upevňovanie učiva, písomné úlohy, práca s textom, precvičovanie učiva formou didaktických hier, aplikácia poznatkov z vyučovania v priebehu činnosti klubu, sledovanie vhodných programov v rozhlase, TV, využitie počítačových učebných programov, a pod.

Príprava na vyučovanie v klube je ovplyvňovaná viacerými činiteľmi. Medzi špecifické podmienky, ktoré ovplyvňujú obsah a rozsah prípravy na vyučovanie v klube Hájek, Pávková a kol. (2003) uvádzajú: požiadavky rodičov, požiadavky učiteľov, čas pobytu dieťaťa v klube, priestory a materiálne vybavenie, počty detí v oddeleniach, organizácia a chod klubu, individuálne osobitosti detí.

Súčasťou činnosti v klube detí sú aj **spoločensky prospešné činnosti a sebaobslužné činnosti**. Sú zamerané na vedomé vykonávanie spoločensky prospešných činností a na zvyšovanie samostatnosti a sebestačnosti. Ide o upevňovanie: hygienických a pracovných návykov, kultúrneho správania a konania v kontakte s inými ľuďmi. Zaraďujú sa v priebehu činností a ich dĺžka trvania závisí od reálnej situácie a potreby. Uvedené činnosti v režime klubu nemusia byť presne ohraňované a môžu sa navzájom prelínať. Sú determinované časovou dotáciou činnosti klubu (ktorá môže byť každý deň iná, v závislosti od školských povinností detí a od rozvrhu hodín detí),

záujmami a potrebami detí, materiálnymi a priestorovými možnosťami klubu, ale aj inými činiteľmi, ktoré môžu byť špecifické pre konkrétny klub.

Vyhláška č. 306/2009 Z.z. ďalej vymedzuje, že výchovno-vzdelávacia činnosť klubu môže mať rôzne podoby, a to: pravidelná aktivita podľa výchovného programu klubu, záujmová aktivita formou záujmových útvarov, príležitostná a sezónna aktivita formou podujatí, súťaží a exkurzií, spontánna aktivita podľa záujmu detí, aktivita zameraná na vypracovanie, predkladanie a uskutočňovanie projektov, na ktorých sa zúčastňujú aj deti, ktoré nenavštevujú klub.

Babjaková (2007) upozorňuje, že pre úspešné plnenie výchovných úloh klubov detí sú dôležité pozitívne vzťahy s prostrediami, v ktorých deti žijú alebo sa s nimi pravidelne stretávajú. Ide predovšetkým o pozitívne pracovné vzťahy medzi učiteľmi 1. stupňa a vychovávateľkami klubov, medzi vychovávateľkami a rodičmi (príbuznými) detí a medzi vychovávateľkami a inými subjektmi, ktoré do výchovného procesu v klube istým spôsobom zasahujú.

Kluby predstavujú zariadenia, ktoré bývajú spravidla zriadené ako súčasť základnej školy. Do klubu sa prednostne prijímajú deti nižších ročníkov (1. stupeň ZŠ) na základe písomnej žiadosti zákonných zástupcov. Je v prevádzke počas pracovných dní celého roka, spravidla od 6. do 18. hodiny (Vyhláška č. 306/2009 Z.z.). Klub sa člení na oddelenia, pričom školský zákon (2008) uvádza, že počet detí zapísaných do oddelenia je spravidla zhodný s počtom detí v triede, čo podľa § 29 ods. 5 školského zákona predstavuje 16 detí v triede nultého ročníka, 22 žiakov v triede 1. ročníka, 24 žiakov v triede viacerých ročníkov 1. stupňa, 25 žiakov v triede 2. – 4. ročníka ZŠ, najviac však 25 detí v jednom oddelení klubu. Školský zákon určuje aj výšku mesačného príspevku na čiastočnú úhradu nákladov spojených s činnosťou klubu. Významným príspevkom na prevádzku klubu sú aj vzdelávacie poukazy (Kováčová, 2007).

V súčasnom období prechádzajú školské kluby detí pomerne významnou zmenou. Popri zníženom počte detí, prihlásených na pravidelnú dochádzku do klubu, je pre ŠKD povinnosťou vypracovať, zverejniť, dodržiavať a kontrolovať výchovný program školských výchovno-vzdelávacích zariadení. Ako uvádzajú Melcerová, Brhelová, Adamíková (2009), uvedenú skutočnosť možno považovať za historický okamih pre všetky školské výchovno-vzdelávacie zariadenia. Tento legislatívny krok predstavuje úspešné naplnenie dlhoročného úsilia vychovávateľov o získanie rovnocenného postavenia výchovy a vzdelávania.

1.2.3 Školské stredisko záujmovej činnosti

Činnosť školských stredísk záujmovej činnosti (stredísk záujmovej činnosti) sa po roku 1989 rozbiehala iba veľmi opatrne. Upozorňuje na to Kratochvílová (2004, s. 118): „ŠSZČ zostali nevyužitou rezervou školstva v utváraní podmienok na aktívne, hodnotné využívanie voľného času

celej detskej populácie – žiakov základných a stredných škôl, zároveň aj na účinnú prevenciu...“ Ako ďalej uvádza, podľa štatistických údajov Ministerstva školstva k 1.11.2003 bolo v celej SR registrovaných iba 25 školských stredísk záujmovej činnosti. V súčasnosti sa uvedená situácia podstatne zmenila a podľa Štatistickej ročenky⁵ v školskom roku 2009/2010 bolo na Slovensku evidovaných 201 stredísk záujmovej činnosti, pričom významné percento v uvedenom počte zastupujú aj cirkevné a súkromné strediská záujmovej činnosti.

Školský zákon (2008) ustanovuje, že školské stredisko záujmovej činnosti zabezpečuje oddychové a záujmové činnosti vo voľnom čase detí. Jeho činnosť sa uskutočňuje podľa výchovného programu školského strediska. Člení sa na záujmové útvary a športové útvary, ktoré sa utvárajú podľa veku alebo záujmu detí. Maximálny počet detí v príslušnom záujmovom alebo športovom útvere zákon stanovuje na 22 (pri deťoch so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami je to maximálne 10 detí).

Úlohou stredísk záujmovej činnosti je zabezpečovať výchovno-vzdelávaciu činnosť a aktívny oddych detí a mládeže v ich voľnom čase, a to predovšetkým prostredníctvom organizovaných (pravidelných a príležitostných) a spontánnych činností podľa záujmov žiakov v priebehu celého roka (Kratochvílová, 2004).

Charakter činnosti stredísk záujmovej činnosti (podobne ako aj ďalších školských výchovno-vzdelávacích zariadení) ovplyvňujú špecifické požiadavky na výchovu vo voľnom čase (u viacerých autorov princípy, resp. zásady výchovy vo voľnom čase).

Pávková a kol. (2008) vymedzuje tieto požiadavky na výchovu vo voľnom čase, ktoré uvádzame doplnené o konkretizáciu ich uplatnenia v stredisku záujmovej činnosti.

- **Požiadavka pedagogického ovplyvňovania voľného času**

Predstavuje nutnosť citlivého pedagogického vedenia k rozumnému využívaniu voľného času. Ovplyvňovanie naplňovania voľného času ponukou činností, motiváciou k činnosti, vlastnou aktivitou v konkrétnej záujmovej činnosti, ponukou hračiek, pomôcok, prostredia, a pod.

Stredisko záujmovej činnosti predstavuje kvalitný spôsob využitia voľného času. Pestrosťou a charakterom činnosti vychádzajúcej zo záujmov detí môže byť činnosť strediska záujmovej činnosti pre deti motivujúca a atraktívna.

- **Požiadavka jednoty a špecifickosti vyučovania a výchovy vo voľnom čase**

Vymedzuje spoločné plnenie výchovného cieľa – rozvoja osobnosti, ktorý je vo voľnom čase dosahovaný špecifickými prostriedkami. Spolupráca pedagógov a rodiny, možnosť kompenzácie týchto dvoch oblastí výchovy.

⁵ (dostupné na: <http://www.uips.sk/prehlady-skol/statisticka-rocenka>)

Činnosť v stredisku záujmovej činnosti môže vhodným spôsobom kompenzovať a obohacovať výchovu tak rodinnú, ako aj výchovu v škole. Deti si prostredníctvom záujmových útvarov môžu rozvíjať také záujmy a záľuby, ktoré im školské a rodinné prostredie neumožňuje. Napr.: starostlivosť o zvieratá, ochranárstvo, včelárstvo, divadlo, modelárstvo, keramika a pod.

- **Požiadavka dobrovoľnosti**

Poukazuje na dobrovoľnú účasť detí na voľnočasových činnostiach. Pri vytváraní programu je potrebná znalosť a rešpektovanie potrieb účastníkov a schopnosť účinnej motivácie.

Strediská záujmovej činnosti tým, že sú zvyčajne zriaďované pri jednotlivých ZŠ a SŠ, môžu do ponuky činnosti dobre zapracovať osobitosti prostredia, v ktorom pôsobia (ktoré deti poznajú) a záujmy detí konkrétnej školy. Práve adresnosť ponuky môže predstavovať atraktivitu pre dobrovoľný výber a aktívnu účasť detí na záujmovej činnosti.

- **Požiadavka aktivity**

Požaduje vytváranie podmienok na aktívnu účasť každého jednotlivca, na motiváciu k aktívnej činnosti všetkých účastníkov vrátane spoluúčasti na ovplyvňovaní obsahového zamerania, priebehu činnosti.

Napriek skutočnosti, že činnosť v stredisku záujmovej činnosti je cieľavedomá a plánovaná, podobne ako v celej voľnočasovej činnosti, nie je legislatívne vymedzená, a tak nemá ani uzavretý charakter. Je preto možné ju dopĺňať, meniť a prispôbovať podľa záujmov, nápadov a požiadaviek detí v priebehu celého roka. Deti sa tak stávajú činiteľmi, ktorí majú možnosť nielen aktívne sa zúčastňovať na činnosti ponúkanej strediskom záujmovej činnosti, ale aj aktívne sa podieľať na jej obsahu.

- **Požiadavka seberealizácie**

Vyžaduje takú štruktúru činností, aby každý účastník mohol uplatniť svoje špecifické vlohy a schopnosti a bol tak v niektorej oblasti ľudských činností úspešný.

Činnosť strediska vychádza zo záujmov žiakov. Predstavuje tak predpoklad, že v činnosti, ktorá je dieťaťu blízka (napr. športová, umelecká, a pod.) môže dosiahnuť úspech aj dieťa, ktoré ho v školskom prostredí zažíva iba zriedkavo. Práve prostredníctvom záujmovej činnosti tak zažíva pocit radosti, úspechu., uvedomuje si svoju hodnotu, čo môže mať pozitívny vplyv na formovanie zdravého duševného vývoja dieťaťa.

- **Požiadavka pestrosti a prítlačivosti**

Uvedená požiadavka sa týka obsahu, metód a foriem práce a ich striedania. Predpokladá taktiež rovnováhu medzi organizovanými a spontánnymi činnosťami a rešpektovanie individuálnych potrieb a záujmov.

Činnosť strediska záujmovej činnosti by, podobne ako činnosť ďalších školských výchovno-vzdelávacích zariadení, mala byť pre deti pestrá a prítlačivá. Tomu by mal zodpovedať aj výber metód. Metódy uplatňované vo voľnom čase by mali vychádzať z hry, experimentovania, mali by podporovať aktivitu detí. Mnohé záujmové činnosti vychádzajúce zo záujmov detí vyžadujú aj špecifické prostredie (prírodné prostredie, dielňa, ateliér, klubovňa a pod.) Celá činnosť vo voľnom čase by tak mala sledovať prvok zážitkovosti, aby deťom poskytovala radosť a uspokojenie.

- **Požiadavka citlivosti a citovosti**

Určuje pedagógovi zvýšenú citlivosť pri motivovaní a vedení činnosti, keď pôsobí nielen na rozumovú oblasť žiaka, ale aj na emocionalitu. Činnosti majú účastníkom poskytovať predovšetkým kladné zážitky.

Motivácia a hodnotenie záujmovej činnosti by mali vychádzať z individuálneho poznania žiaka. Cieľom záujmovej činnosti nie je hodnotenie výkonu, ale predovšetkým sebarealizácia v činnosti, ktorá je deťom blízka. Pozitívne zážitky by mali prevládať tak v činnostiach, ako aj v hodnotení činností. Špecifikom výchovy vo voľnom čase je prihliadanie na individuálne schopnosti dieťaťa. U dieťaťa sa tak podporuje sebadôvera, tvorivosť, aktivita bez obáv zo zlyhania. Hodnotí sa predovšetkým úsilie a napredovanie v porovnaní s vlastným predchádzajúcim výkonom.

- **Požiadavka záujmovosti a zaujímavosti**

Zdôrazňuje význam záujmových činností, ktoré majú dominantné postavenie v obsahu výchovy vo voľnom čase. Ponúkané činnosti by mali byť pestré, zodpovedať záujmom účastníkov, ktoré sa vekom menia.

Aktivity v strediskách záujmovej činnosti prebiehajú predovšetkým prostredníctvom záujmových útvarov a klubov. Vo svojej ponuke činností by mali vychádzať z poznania konkrétnych záujmov a požiadaviek detí a zároveň ponuku svojej činnosti inovovať a obmieňať, aby činnosť zariadenia bola pre deti pútavá a zaujímavá.

- **Požiadavka orientácie na sociálny kontakt**

Znamená, že voľný čas by mal byť prežívaný v interakcii s ostatnými ľuďmi a priateľmi. Každý by mal mať v skupine svoje miesto. Inštitúcie nemajú prílišne zaťažovať čas, ktorý trávi dieťa mimo prostredia rodiny.

Ponúkané činnosti by deťom mali poskytovať priestor pre trávenie voľného času v kolektíve, jednotlivé aktivity by mali podporovať spoluprácu, vzájomnú pomoc, uvedomenie si svojho miesta v kolektíve, ako aj svojho prínosu pre kolektív, pre kolektívne dielo.

- **Požiadavka efektivity**

Vyžaduje, aby sa plnili správne ciele, správnymi (primeranými) prostriedkami, racionálne, hospodárne. Väčšina voľnočasových zariadení plní nielen pedagogické požiadavky, ale vstupuje na trh voľného času. Zriaďovateľ stojí pred otázkou, ako za dané zdroje (peniaze, čas, priestory, ľudia) prospieť čo najviac deťom a alebo ponúkať služby s dlhodobým efektom.

Preto aj školské strediská záujmovej činnosti si musia dokázať na svoju prevádzku „zarobiť“. Na financovanie činnosti strediska záujmovej činnosti prispieva zriaďovateľ, rodičia priamymi poplatkami, ale istú formu financovania umožňujú aj vzdelávacie poukazy.

- **Požiadavka kvality a evalvácie**

Každý pedagóg a zariadenie sa musí pravidelne zamýšľať a kontrolovať ako sa im darí dosahovať svoje ciele (vnútorná evalvácia) a či využívanie zdrojov bolo hospodárne (vonkajšia evalvácia).

Spoločný prvok výchovy vo voľnom čase v rámci školských výchovno-vzdelávacích zariadení predstavuje záujmová výchova. Môžeme ju charakterizovať ako činnosť: „... zameranú na uspokojenie a rozvoj individuálnych potrieb, záujmov a sklonov. Významná je pre odkrývanie, prejavovanie a rozvoj nadania a talentu, pre formovanie schopností, utváranie zručností a návykov, pre získavanie, prehĺbovanie i uplatňovanie vedomostí, poznatkov a praktických skúseností z rozličných oblastí činností, pre formovanie a celkový rozvoj osobnosti, jej aktívneho spôsobu života.“ (Kratochvílová, 1983, s. 36)

Z hľadiska rozvoja osobnosti majú záujmové činnosti pre človeka veľký význam. Prostredníctvom aktívnej účasti na záujmových činnostiach sa dieťa rozvíja vo viacerých oblastiach:

- **Sociálna oblasť:** dieťa sa učí komunikovať, fungovať v malej sociálnej skupine, nadviazať kontakt, požiadať (poskytnúť) o pomoc, spolupracovať, hodnotiť vlastný výkon (ale aj výkon iných).
- **Kognitívna oblasť:** prostredníctvom rôznych záujmových činností sa obohacujú jeho vedomosti a poznatky, osvojuje si rôzne zručnosti a postupy, čo mu potom umožňuje dosahovať lepšie výsledky v škole alebo v práci. U detí sa rozvíja prostredníctvom záujmových činností trpezlivosť, dôslednosť, tvorivosť a ďalšie vlastnosti osobnosti.
- **Afektívna oblasť:** záujmové činnosti významne obohacujú prežívanie. Dieťa sa prostredníctvom aktívnej účasti na záujmovej činnosti oboznamuje s rôznymi (prevažne kladnými) pocitmi. Na základe určitého úspechu získava pocit radosti, sebarealizácie a sebauspokojenia, čo významne prispieva k jeho zdravému psychickému vývoju, ako aj k formovaniu zdravého sebavedomia a poznávania vlastnej ceny.

- **Somatická oblasť:** záujmová činnosť prispieva k rozvoju jemnej a hrubej motoriky, koordinácie pohybov, zvyšuje odolnosť voči záťaži a únave, zvyšuje kondíciu, a pod. Zároveň predstavuje vhodnú kompenzáciu prevažne jednostranného zaťaženia organizmu v rámci vyučovania a vedie detí k pestovaniu správneho návyku striedania práce a odpočinku.
- **Estetická oblasť:** prostredníctvom esteticky (ale aj športovo) zameraných záujmových činností sa dieťa stretáva s rôznymi druhmi umenia, s ktorými sa môže oboznámiť produktívnym ale aj receptívnym spôsobom. Tieto skúsenosti môže neskôr využiť pri svojej kariérnej orientácii, ale aj v bežnom živote.

V odbornej literatúre (napr. Pávková a kol., 2008, Kratochvílová, 2004, Masariková, Masarik, 2002, Melcerová, E., Brhelová, V., Adamíková, J., 2009 a i.) sa môžeme stretnúť s rôznymi kritériami delenia záujmov. Môže ísť o delenie záujmov podľa dĺžky trvania (krátkodobé, dočasné / prechodné, dlhodobé / trvalé), z hľadiska činnosti účastníkov (aktívne, pasívne), z hľadiska intenzity (hlboké, povrchné), atď. Podobne, aj záujmové činnosti bývajú najmä z organizačných dôvodov začleňované do určitých oblastí. Tieto členenia sa u jednotlivých autorov prevažne zhodujú. V praxi sa najčastejšie stretávame s oblasťami záujmovej výchovy, ktoré sme kvôli prehľadnosti zaradili do tabuľky č.3.

Tabuľka č. 3: Prehľad oblastí záujmovej činnosti s konkretizáciou záujmových útvarov

Oblasť záujmovej činnosti	Príklad záujmových útvarov (krúžkov)
Spoločenskovedná	krúžky cudzích jazykov, historické, zberateľské, žurnalistické, čitateľské, spoločenskej výchovy, archeologické
Pracovnotechnická	krúžky šikovných rúk, varenia, modelárov, práca s počítačom, tvorba web stránok, keramika
Prírodovedno-environmentálna	krúžky ekologické a environmentálne, chovateľské, pestovateľské, pokusnícke, mineralogické
Športovo-turistická	krúžky zamerané na kolektívne športy (futbal, vybíjaná,..) a na individuálne športy (šach, plávanie, atletika,...), zdravotnícke krúžky, krúžky zamerané na dopravnú výchovu
Estetickovýchovná	folklórne, výtvarné, hudobné, divadelné, recitačné, tanečné, spevácke, hra na hudobnom nástroji, a pod.

Uvedené príklady predstavujú iba malú časť záujmových činností. V súčasnosti sa v rámci stredísk záujmovej činnosti môžeme stretnúť aj s rôznymi menej tradičnými záujmovými činnosťami, ktoré sa často nedajú presne zaradiť ani do jednej z oblastí záujmovej činnosti.

Vyhláška č. 306/2009 Z.z. o školskom klube detí, školskom stredisku záujmovej činnosti, centre voľného času, školskom hospodárstve a stredisku odbornej praxe vymedzuje, že výchovno-vzdelávacia činnosť strediska sa uskutočňuje ako:

- pravidelná aktivita v záujmových útvaroch alebo športových útvaroch podľa výchovného programu strediska,
- príležitostná aktivita formou podujatí, súťaží, odborných sústredení alebo exkurzií,
- spontánna aktivita podľa záujmu detí,
- prázdninová aktivita formou stálych, putovných, víkendových táborov alebo krátkodobých podujatí pre deti s neustálenými záujmami,
- aktivita zameraná na vypracovanie, predkladanie a uskutočňovanie projektov, na ktorých sa zúčastňujú aj deti, ktoré nenavštevujú stredisko,
- vzájomná spolupráca so školami, inými školskými zariadeniami a mimovládnyimi organizáciami,
- medzinárodná výmena a mobilita detí.

Stredisko záujmovej činnosti je v prevádzke počas pracovných dní spravidla v popoludňajších a večerných hodinách. Môže byť v prevádzke aj počas dní pracovného voľna v závislosti od formy uskutočňovanej výchovno-vzdelávacej činnosti. Dieťa sa do strediska prijíma na základe písomnej žiadosti zákonného zástupcu alebo zástupcu zariadenia.

Ako vyplýva z uvedených faktov, činnosť školských stredísk záujmovej činnosti je veľmi rôznorodá, pestrá a zaujímavá. Školské strediská záujmovej činnosti predstavujú model zariadenia, ktorý poskytuje hodnotné využívanie voľného času pre deti a mládež.

1.2.4 Školský internát⁶

Školský internát (ďalej len internát) má v systéme školských výchovno-vzdelávacích zariadení špecifické postavenie. Popri zabezpečovaní výchovno-vzdelávacej činnosti, poskytuje aj ubytovanie a stravovanie.

Podľa školského zákona (2008) a príslušnej vyhlášky č. 236/2009 Z.z. o školskom internáte ide o školské výchovno-vzdelávacie zariadenie, ktoré je určené pre deti materských škôl, žiakov základných a stredných škôl a pre deti a žiakov so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami. Vyhláška č. 236/2009 Z.z., §2 uvádza, že výchovno-vzdelávacia činnosť internátu sa zameriava na: „*všestrannú pomoc žiakom pri ich príprave na vyučovanie, formovanie aktívneho postoja detí a žiakov k sebazvdelávaniu a seba výchove, uspokojovanie individuálnych potrieb a záujmov, na*

⁶ Školský zákon č. 245/2008 Z.z. nahradil termín domov mládeže termínom školský internát.

rozvíjanie nadania, špecifických schopností a tvorivosti, na aktívne využívanie voľného času, oddych a relaxáciu...“.

Podľa Koncepcie rozvoja domovov mládeže a zariadení školského stravovania (2007, s. 11) vychádzajúcej z Programového vyhlásenia vlády SR na roky 2006 až 2010, je cieľom výchovy a vzdelávania v internáte:

- napomáhať k formovaniu pozitívnej a hodnotovej orientácie,
- využívať zaujímavé príležitosti a ponuky na zmysluplné využívanie voľného času vo vhodnom prostredí,
- chápať význam celoživotného vzdelávania a možnosti jeho realizácie v ďalšom živote,
- kultivovať komunikačné schopnosti a spôsobilosti, najmä schopnosti efektívne verbálne aj neverbálne komunikovať, aktívne počúvať a vystupovať pred plénom poslucháčov,
- rozvíjať personálne a interpersonálne schopnosti a spôsobilosti, najmä samostatnú tvorbu kvalitných medziľudských vzťahov, schopnosť efektívne kooperovať v tíme,
- podieľať sa na tvorivom a kritickom riešení problémov, vyjadrovaním kritického myslenia žiaka, jeho samostatnosti v riešení konfliktov a zvládání záťažových situácií,
- rozvíjať počítačovú gramotnosť samostatnou prácou s modernými informačnými technológiami,
- aktívne sa zapájať do života v domove mládeže, participovaním na progresívnych zmenách, prispievaním k posilňovaniu základných hodnôt, ako sú ľudské práva, boj proti rasizmu a xenofóbii, solidarita a interkulturálny dialóg.

Uvedené ciele výchovy a vzdelávania sa odrážajú aj vo výchovných programoch v internátoch. Výchovno-vzdelávacia činnosť, zabezpečovaná podľa výchovného programu internátu, by mala byť primeraná veku, záujmom, potrebám a schopnostiam detí a žiakov.

Školský internát pri realizácii svojich princípov výchovy a vzdelávania napĺňa tri základné funkcie:

- **Výchovno-vzdelávaciu funkciu:** zabezpečuje kvalitnú prípravu na vyučovanie, výchovu a vzdelávanie vo voľnom čase, orientované **na komplexný, zdravý rozvoj osobnosti žiaka**. Nadväzuje na výchovu v rodine a výchovno-vzdelávaciu prácu školy, motivuje žiaka k aktívnej forme prežívania voľného času, ponúka mu kvalitné, prítlačivé, výchovno-vzdelávacie aktivity s rešpektovaním špeciálnopedagogických princípov učenia v spolupráci so zariadeniami špeciálnopedagogického poradenstva.
- **Psychologickú funkciu:** rešpektuje psychohygienické požiadavky žiakov, ich individuálne štýly učenia sa pri príprave na vyučovanie a učenia sa vôbec, zabezpečuje utváranie

prostredia čo najviac podobného rodinnému prostrediu, podporuje individuálny rozvoj žiaka, rozvíja samostatné kritické a tvorivé myslenie žiaka.

- **Socializačnú funkciu:** utvára priestor na rozvoj kvalitných medziľudských vzťahov vo výchovnej skupine, podporuje učenie žiaka samostatne tvoriť kvalitné medziľudské vzťahy, rozvíja sociálne zručnosti žiaka, predovšetkým efektívne komunikovať, pomáhať druhým a vedie k obetavosti, spolupráci, tolerancii, otvorenosti a zodpovednosti (Konceptia rozvoja domovov mládeže a zariadení školského stravovania, 2007).

Internát môže poskytovať ubytovanie a stravovanie aj počas víkendov a prázdnin. Jednotlivé činnosti realizované v internáte sú zakotvené v režime dňa. Na ilustráciu uvádzame režim dňa (denný režim), ktorý má na stredoškolských internátoch⁷ zvyčajne takúto štruktúru.

Tabuľka č. 4: Režim dňa v školských internátoch

Časové zaradenie aktivity	Typ aktivity
6.00	budíček
6.00 – 6.30	osobná hygiena, úprava izieb
6.00 – 7.30	raňajky, odchod do školy
13.00 – 15.30	obed
15.30 – 16.00	osobné voľno
16.00 – 18.00	študijný pokoj, ponuka záujmovej činnosti, spoločenská činnosť
18.00 – 20.00	večera, osobné voľno
20.00 – 21.00	študijný pokoj, ponuka záujmovej činnosti, spoločenská činnosť
21.00 – 21.30	osobná hygiena, príprava na večierku
21.30	večierka
22.00 – 6.00	nočný pokoj

Pre žiakov stredných škôl (ktorí predstavujú významnú časť ubytovaných na internáte) je prechod zo základnej na strednú školu pomerne ťažký. Žiaci prechádzajú z rodinného prostredia do internátu, pričom sa musia vyrovnáť s novými študijnými požiadavkami, prostredím, sociálnou skupinou a aj s relatívne ustáleným režimom dňa, ktorý na internáte platí.

Významným pomocníkom v tomto procese je vychovávateľ. Vychovávateľ predstavuje nielen autoritu, ale mal by zastupovať aj rodiča, poradcu či blízkeho človeka. Popri role vychovávateľa je veľmi dôležité aj nadviazanie neformálneho vzťahu vychovávateľ – žiak. Práve neformálna komunikácia by mala poskytovať príležitosti pre vytvorenie priateľského a dôverného vzťahu na riešenie potencionálnych i reálnych problémov a otázok. Vychovávateľ si musí

⁷ V internátoch poskytujúcich ubytovanie deťom predškolského veku a žiakom základných škôl sa režim dňa môže líšiť. Stredoškolský internát sme si ako modelový vybrali z dôvodu jeho najväčšieho zastúpenia.

vybudovať vzťah založený na prirodzenej autorite, empatii, vlastných vedomostiach a skúsenostiach, dôslednosti a náročnosti nielen vo vzťahu k žiakom, ale aj k sebe (Pávková a kol., 2002).

Žiaci v internáte sa zoskupujú do výchovných skupín podľa veku. Počet žiakov vo výchovnej skupine sa líši z hľadiska ich veku (bližšie ho upravuje vyhláška č. 236/2009, §5). Ich počet vo výchovnej skupine je najviac 30⁸. Výchovnú skupinu detí alebo žiakov vedie jeden vychovávateľ. Výchovno-vzdelávaciu činnosť v školskom internáte zabezpečujú najmenej dvaja vychovávatelia, pri určovaní počtu ďalších vychovávateľov sa postupuje podľa osobitného predpisu v závislosti od formy organizácie výchovy a vzdelávania podľa §54 školského zákona. Vykonávanie nočných služieb, dopoludňajších služieb, služieb počas sviatkov, dní pracovného pokoja a pracovného voľna môže v školskom internáte realizovať aj pomocný vychovávateľ.

E. Kratochvílová (2004, s. 249) vymedzila základné požiadavky, ktoré by mal každý vychovávateľ pri svojej práci zohľadňovať.

- Tvorivý prístup a realizovanie výchovy na úrovni súčasných poznatkov vied o výchove vo všetkých jej etapách, ktorými sú plánovanie, riadenie, organizácia, diagnostikovanie, kontrola a hodnotenie výsledkov priamej aj nepriamej výchovnej činnosti.
- Realizovanie výchovno-vzdelávacej činnosti s deťmi a mládežou v konkrétnom odbore záujmovej činnosti alebo inej spoločenskej aktivity s účasťou na občianskom živote.
- Dobrá úroveň sociálnej komunikácie vychovávateľa, pričom by mal uplatňovať prostriedky nielen verbálnej, ale aj neverbálnej komunikácie a mať primeranú úroveň spoločenského vystupovania.
- V jeho práci by nemali chýbať manažérske schopnosti jednak vo výchove a jednak v spolupráci so školou, s odborníkmi v oblasti zdravotníctva, s odborníkmi z pedagogicko-psychologického poradenstva, so sociálnymi pracovníkmi a inými odborníkmi pri riešení otázok výchovy a vzdelávania a s ďalšími spoločenskými inštitúciami pri zabezpečovaní úloh výchovy vo voľnom čase.
- Uplatňovanie jednoduchých metód pedagogického výskumu pri poznávaní žiakov, ich záujmov a ďalších otázok podľa aktuálnych potrieb, pri sledovaní a hodnotení úrovne a výsledkov výchovno-vzdelávacej činnosti.
- Celoživotné (formálne a neformálne) vzdelávanie a sebvzdelávanie pri rozvíjaní a zdokonaľovaní pedagogických a odborných kompetencií a tvorivosti.

⁸ Počet žiakov vo výchovných skupinách žiakov so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami je rovnaký ako v triedach, v ktorých sa vzdelávajú.

Práca vychovávateľa je pomerne náročná. Nielen v rovine komunikácie a priameho kontaktu so žiakmi, ale aj v rovine plánovania, prípravy a analýzy celého výchovno-vzdelávacieho procesu realizovaného na internáte. Vychovávatelia plánujú, organizujú a realizujú činnosť výchovnej skupiny v súlade s výchovným programom. Spolupracujú s rodičmi, triednymi učiteľmi, vyučujúcimi, školským psychológom a ďalšími subjektmi (napr. v rámci rôznych preventívnych programov, záujmových činností, športových a kultúrnych podujatí).

Masariková (2008, In Kratochvílová a kol., 2008) identifikovala tieto kategórie cieľových kompetencií z hľadiska efektívnej činnosti vychovávateľa:

Pedagogické kompetencie:

- príprava, plánovanie, projektovanie,
- realizácia pravidelnej, príležitostnej záujmovej činnosti, letných či zimných táborov, vytvorenie pozitívnej emocionálnej a pracovnej klímy,
- hodnotenie činnosti a evalvácia vlastnej práce,
- osvojenie si zásad riadenia (logickosť, reflexívnosť, emocionálne vyjadrovanie, psychohygiena, prekonávanie zložitých životných situácií, schopnosť koordinácie), schopnosť kontroly, komunikačné schopnosti, ekologické kompetencie, technické a technologické kompetencie,
- kompetencie kooperatívne, metodické, stimulačné, motivačné a i.

Sociálne kompetencie:

- interakčné zručnosti – zručnosť nadviazať, prehĺbovať a upevňovať vzťahy s ľuďmi, deťmi a mládežou,
- komunikatívne zručnosti,
- emocionálne zručnosti,
- percepčné zručnosti – zručnosť vnímať vnútorné i vonkajšie podnety, interpretačné zručnosti,
- zručnosť správať sa kongruentne a autenticky,
- interpersonálne spôsobilosti, vytváranie atmosféry s demokratickým a humanistickým základom s rešpektovaním autority vedúceho pracovníka, zručnosti – prijímať kritiku, kritizovať, nepodľahnúť skupinovému nátlaku,
- schopnosť presvedčať, riešiť spory, dosahovať konsenzus, kolektívne vyjednávať, získať pomoc a spoluprácu.

Tvorivé kompetencie:

- tvorivé schopnosti,
- znalosti o rozvíjaní pedagogickej tvorivosti, o rozvíjaní aktivity a samostatnej práce,

- znalosti o riešení pedagogických problémov,
- znalosť o projektovaní a realizácii pedagogických problémov, ktoré sú zamerané na zdokonaľovanie vlastnej práce,
- zručnosti podieľať sa na tímovej práci,
- znalosti o metodike a riešení štandardných a neštandardných situácií.

Osobnostné kompetencie:

- schopnosť akceptovať seba a iných, empatia, ovládanie emócií, sebareflexia, redukcia stresu, asertivita, zodpovednosť a iné,
- rozvíjajúce kompetencie: adaptívne, sebarefektívne, autoregulatívne, výskumné a iné.

J. Pávková (2008, In Hájek, B. a kol., 2008) uvádza vlastnosti, ktorými by mal disponovať kvalitný pedagóg pracujúci s ľuďmi vo voľnom čase: schopnosť prispôbiť sa premenlivým podmienkam a riešiť nečakané situácie, aktivita, iniciatíva, pribojnosť, schopnosť presadzovať svoje názory a požiadavky, tvorivosť, nápaditosť, fantázia, hravosť, radosť z hry, zmysel pre humor, fyzická zdatnosť, dobrý zdravotný stav, príjemný vzhľad a primeraná úprava zovňajšku, pochopenie pre vekové osobitosti i pri práci s vekovo heterogénnymi skupinami, zvládanie schopností a techník účinného konania.

Významné miesto v činnosti internátu predstavuje záujmová činnosť. Internát by mal žiakom poskytovať dobré podmienky na rozvíjanie a prehĺbovanie ich záujmov. Prispieva tak nielen k rozvoju osobnosti k žiakov, ale aj k upevňovaniu duševného zdravia a pestovaniu zdravého sebavedomia.

Záujmová činnosť môže prebiehať vo viacerých formách. Môže mať podobu:

- celointernátnych aktivít (*vianočná akadémia, prijímanie prvákov do internátu, rozlúčka so štvrtákmi, kurz spoločenského správania, športové turnaje, vedomostné súťaže a pod.*),
- aktivít realizovaných v rámci výchovnej skupiny (*turistika, tanečný krúžok, varenie, aranžovanie, športové krúžky, prednášky, besedy, výlety a i.*),
- neorganizovanej, spontánnej činnosti či už skupinovej alebo individuálnej (*plávanie, ručné práce, návšteva knižnice, a pod.*).

Činnosť školského internátu sa riadi **školským poriadkom**, ktorý vymedzuje správanie sa žiakov v internáte. Školský poriadok predstavuje interný dokument, ktorý je pre ubytovaných žiakov záväzný. Jeho porušenie sa trestá napomenutím, v prípade závažnejšieho (opakovaného) porušenia aj vylúčením z internátu. Naopak, v praxi sa využíva aj pozitívna stimulácia želateľného správania v internáte, a to vo forme pochvaly. Súčasťou školského poriadku je vymedzenie práv a povinností žiakov.

Pávková a kol. (2002) uvádza tieto práva ubytovaných v internáte:

- využívať pridelenú miestnosť s príslušenstvom a využívať ďalšie zariadenia internátu určené pre žiakov (napr. kuchynka, telocvičňa, študovňa, klubovňa, športoviská, a pod.),
- podieľať sa na organizácii života žiakov v internáte a zúčastňovať sa na akciách organizovaných internátom a jeho žiackou samosprávou,
- požadovať účelné vybavenie izby a výmenu posteľnej bielizne raz za 14 dní,
- podávať pripomienky k všetkým otázkam života internátu riaditeľovi, vychovávateľom alebo žiackej samospráve,
- na dni pracovného pokoja odchádzať k rodičom, pričom odchody sú evidované v odchodovej knižke a rodičia ich potvrdzujú svojím podpisom.
- odchody domov v priebehu týždňa sú možné iba s písomným súhlasom rodičov,
- požadovanie udelenia vychádzky na ktorýkoľvek deň v týždni od svojho skupinového vychovávateľa,
- byť zvolený do žiackej samosprávy.

Pokiaľ to podmienky a prostredie internátu dovoľujú, žiaci môžu mať v školskom poriadku zakotvené aj ďalšie:

- právo prijímať návštevy vo vyhradených priestoroch mimo času nočného pokoja,
- právo umiestniť vlastné veci v izbách za predpokladu, že tieto nie sú v rozpore s právnymi predpismi a nepoškodzujú majetok internátu a spolubývajúcich,
- právo používať vlastné elektrospotrebiče, ktoré vyhovujú STN a nesmú rušiť okolie a spolubývajúcich,
- právo telefonovať,
- právo konštituovať žiacku samosprávu, ktorá vo vzťahu k internátu vystupuje ako partner v obhajovaní záujmov žiakov,
- právo na štúdium po večierke vo vyhradených priestoroch so súhlasom vychovávateľa a i.

Z povinností ubytovaných podľa Pávkovej a kol. (2002) vyberáme:

- dodržiavanie vnútorného poriadku a pokynov pracovníkov internátu,
- príprava na vyučovanie,
- udržiavanie čistoty a poriadku vo svojich osobných veciach, ako aj v spoločných priestoroch internátu,

- dodržiavanie pravidiel bezpečnosti a ochrany zdravia, dodržiavanie protipožiarnych predpisov,
- šetrenie zariadenia internátu, elektrickej energie, vody, potravín,
- zistené nedostatky hlásiť vychovávateľovi, zavinené škody nahradiť,
- dodržiavať zásady slušného správania a ohľaduplného chovania,
- úraz a chorobu oznámiť vychovávateľovi.

Okrem uvedených práv a povinností ubytovaných vnútorný poriadok internátu obsahuje aj kapitoly: starostlivosť o zdravie a bezpečnosť žiakov, výchovné opatrenia, štruktúru a zloženie výchovných skupín, pokyny pre žiakov pri individuálnych vychádzkach a v čase osobného voľna, pokyny pre žiakov a vychovávateľov pri výletoch, exkurziách, verejnoprospešných prácach, súťažiach a pod.

Cieľom podkapitoly 1.2 bolo charakterizovať školské výchovno-vzdelávacie zariadenia, v rámci ktorých sa priebežná prax I realizuje. V nasledujúcej časti sa budeme venovať metodickým náležitostiam konkrétnej praxe v uvedených typoch školských výchovno-vzdelávacích zariadení.

1.3 Metodické usmernenie k záznamom z praxe

Počas priebežnej praxe I, je študent povinný viesť si **portfólio** z praxe, ktoré má takýto obsah:

- potvrdenie o absolvovaní hospitácií a výstupu v rámci priebežnej praxe I,
- záznam z hospitácie,
- rozbor činnosti,
- príprava na výstup v klube detí,
- záverečná analýza.

1.3.1 Potvrdenie o absolvovaní hospitácií a výstupu

Formulár Potvrdenie o absolvovaní hospitácií a výstupu v rámci priebežnej praxe I (Príloha č. 1) slúži študentovi na zaznamenanie a potvrdenie jeho účasti na praxi.

**POTVRDENIE O ABSOLVOVANÍ HOSPITÁCIÍ A VÝSTUPU
V RÁMCI PRIEBEŽNEJ PRAXE I**

Študent: _____

Dátum	Zariadenie	Aktivita H/V	Podpis vychovávateľa

V uvedenom formulári je potrebné uviesť meno, dátum hospitácie, zariadenie, typ aktivity napr.: záujmová činnosť, rekreačná činnosť, príprava na vyučovanie. V prípade pozorovania viacerých aktivít (napr. v ŠKD, ŠI) je potrebné uviesť všetky pozorované aktivity. Uvedením H/V pred aktivitu je potrebné odlišiť, či išlo o hospitáciu alebo výstup.

Pravdivosť informácií dokumentuje podpisom cvičný vychovávateľ. V prípade študentov externej formy štúdia je potrebné po ukončení praxe požiadať vedenie zariadenia o potvrdenie praxe, ktorého súčasťou je podpis riaditeľa (zástupcu) zariadenia a odtlačok pečiatky.

1.3.2 Záznamy hospitácií činností (Príloha č. 2, 3)

Počas priebežnej praxe I študent absolvuje náčuvy v troch typoch zariadení: v školskom klube detí (prípadne v školskom stredisku záujmovej činnosti, v školskom internáte a v centre voľného času, z ktorých si vedie záznamy s rozbormi pozorovaných činností. V jednotlivých záznamoch zaznamenáva a reflektuje pedagogickú realitu a náležite ju analyzuje.

Analýza pozorovania

- realizuje sa prostredníctvom priamej účasti na aktivite v pozícii pozorovateľa. Priebeh pozorovanej aktivity sa zaznamenáva do pozorovacieho hárku s názvom: Záznam z hospitácie č.:...
Pre každú hospitáciu je potrebné použiť nový formulár.

Formulár na zaznamenávanie pozorovanej činnosti (Príloha č. 2, 3)

ZÁZNAM Z HOSPITÁCIE V č.		
Dátum:		
Zapísaných detí:	Počet prítomných detí:	
Vek detí:		
Typ činnosti:		
Téma pozorovanej aktivity:		
Záznam z pozorovanej činnosti		
Činnosť vychovávateľa	Činnosť žiakov	Poznámky (pomenovanie aktivity, fázy činnosti, časový odhad dĺžky trvania, a i.)

V úvode hospitácie je potrebné vyplniť informácie týkajúce sa agendy: dátumu, počtu zapísaných detí do oddelenia (záujmového útvaru, príp. počet detí vo výchovnej skupine) a počtu prítomných (ten je potrebné uvádzať iba na začiatku aktivity. Prípadné zmeny v počte detí počas pozorovania – najmä v klube – odchody detí na záujmové útvary, odchod detí domov, a pod., už nie je potrebné zaznamenávať.) V ďalšej časti je potrebné uviesť vek detí. Takto získané informácie môžu byť pre študenta nápomocné pri rozbere (napr. pri posudzovaní primeranosti aktivity), ale aj pri navrhovaní vlastnej aktivity (príprava).

V ďalšej časti tlačiva študent vyplní typ činnosti a tému pozorovanej aktivity. Typ činnosti sa líši v závislosti od zariadenia. V klube môžu byť predmetom pozorovania: oddychové činnosti, rekreačné činnosti, záujmové činnosti – vždy uviesť aj oblasť, príprava na vyučovanie. V internáte môže byť predmetom hospitácie záujmová činnosť a príprava na vyučovanie. V centre voľného času môže ísť o záujmovú činnosť (prípadne o príležitostnú aktivitu – napr. súťaž, prehliadku, a pod.). Ku každej aktivite uvedenej v type činnosti študent uvedie jej tému.

V časti formuláru „Záznam z pozorovanej činnosti“ študent podrobne zaznamenáva činnosť vychovávateľa a detí. Pri uvádzaní jednotlivých činností je potrebné uviesť pomenovanie aktivít a ich podrobný popis vo forme: podnet zo strany vychovávateľa – reakcia detí, podnet zo strany detí – reakcia vychovávateľa. Pri pozorovaní je potrebné všímať si aj vedenie aktivity, reakcie detí a vychovávateľa na neočakávané situácie, riešenie konfliktov a pod. Súčasťou záznamu môžu byť aj konkrétne metodické opisy aktivít (návrik piesne, príklady hádaniek, pravidlá hry a pod.), prípadne ich možno uviesť v prílohe s odvolaním v texte záznamu.

V rámci poznámky je potrebné identifikovať a uviesť jednotlivé fázy činnosti (úvodná / motivačná, hlavná, fixačná a záverečná) a ich približnú dĺžku trvania. Prípadne, do poznámky môže študent zaznamenať iné udalosti, ktoré nejakým spôsobom ovplyvnili činnosť. Formulár

uvedený v prílohe č. 2 vypíše študent v rámci konkrétnej hospitácie 1x. Formulár uvedený v prílohe č. 3 vypíše podľa potreby rozsahu hospitačných záznamov v rámci jednej hospitačnej činnosti. V prípade záznamu viacerých typov činností, ich študent zaznamená do jedného hospitačného záznamu (viažuceho sa príslušný deň hospitácie) s tým, že jednotlivé typy činností v texte odlíši (napr. názvom, čiarou, a pod.)

1.3.3 Záznamy rozborov z hospitačnej činnosti (Príloha č. 4, 5)

Súčasťou záznamu z hospitácie je rozbor činnosti, v ktorej študent analyzuje hospitovanú činnosť.

Analýza rozboru hospitácie

- realizuje sa bezprostredne po ukončení pozorovania v súčinnosti s cvičným vychovávateľom. Jednotlivé analyzované kategórie sa zaznamenávajú do hárku s názvom: Rozbor činnosti z hospitácie č.:... Pre každý hospitačný deň je potrebné použiť nový formulár .

Formulár na zaznamenávanie rozboru hospitovanej činnosti časť 1. (Príloha č. 4)

ROZBOR ČINNOSTI z hospitácie č.:
<p>Obsahová analýza pozorovanej aktivity: <i>(tematická oblasť výchovy v zariadení, výchovno-vzdelávací cieľ, obsah činnosti, prípadne čiastkové výchovno-vzdelávacie ciele)</i></p>
<p>Analýza procesualnej stránky pozorovanej aktivity: <i>(metódy, formy, prostriedky, prostredie)</i></p>

V prvej časti rozboru študent analyzuje **obsahovú stránku pozorovanej aktivity**, pričom sa zameriava na správne určenie **tematickej oblasti** (napr.: *spoločenskovedná*), vymedzenie **výchovno-vzdelávacieho cieľa** (napr.: *rozlíšiť netolerantné a diskriminačné správanie*) v súlade s výkonovým štandardom⁹ a **obsahu činnosti** (napr.: *predsudky a stereotypy*) a **čiastkových výchovno-vzdelávacích cieľov** (napr.: *precítiť netolerantné a diskriminačné správanie, ... pochopiť rozdiel medzi netolerantným a diskriminačným správaním*) v súlade s obsahovým štandardom.¹⁰ Výchovné štandardy (obsahové a výkonové) sú súčasťou výchovného programu zariadenia. Obsahujú súbor požiadaviek na osvojenie vedomostí, zručností a schopností, ktoré

⁹ **Výkonový štandard** (napr.: *rozlíšiť slušné a neslušné správanie*) predstavuje úroveň vedomostí, zručností, schopností a postojov, ktoré má dieťa ovládať, prejavíť alebo zaujať po ukončení pobytu v zariadení. Mali by byť usporiadané v logickom poradí, a to: kognitívna oblasť, afektívna oblasť, psychomotorická oblasť.

¹⁰ **Obsahový štandard** (napr.: *zásady spoločenského správania, úcta k starším*) určuje akú vedomosť, zručnosť a schopnosť majú deti ovládať a prakticky používať. Určuje, čo sa majú deti počas pobytu v zariadení naučiť, čo majú získať. Obsahový štandard v podstate predstavuje obsah výchovy a vzdelávania v jednotlivých tematických oblastiach.

majú deti získať, aby mohli rozvíjať vedomosti, zručnosti a schopnosti získané v rámci výchovno-vzdelávacieho procesu v škole (Melcerová, Adamíková, Brhelová, 2009).

V druhej časti rozboru sa študent zameriava na **analýzu procesuálnej stránky pozorovanej aktivity**. Ide o vymedzenie **metód** (napr.: hranie rolí, vysvetlenie), **foriem** (napr.: scénka, anketa), **prostriedkov** (napr.: práca na projekte, súťaž) a **prostredia** (napr.: školský dvor, knižnica, herňa, spoločenská miestnosť).

Pri vymedzení obsahovej a procesuálnej stránky je potrebné vychádzať z výchovného programu zariadenia. Študent je usmerňovaný cvičným vychovávateľom.

Druhá časť rozboru sa realizuje individuálne, bez pomoci vychovávateľa.

Formulár na zaznamenávanie rozboru hospitovanej činnosti časť 2. (príloha č. 5)

Celkové hodnotenie aktivity: (pozitíva, negatíva, návrhy na zlepšenie,...)
Hodnotenie žiakov ako sociálnej skupiny: (typológia detí, mocenské vzťahy v skupine, posudzovanie aktivity / pasivity detí, vychovávateľovo poňatie vedenia aktivity,)

Zameriava sa na analýzu a hodnotenie **pozitív a negatív pozorovanej činnosti**. Súčasťou uvedenej časti rozboru je aj formulácia „**návrhu na zlepšenie**“ vzťahujúca sa predovšetkým na identifikované nedostatky, ale aj na celkové skvalitnenie činnosti. Poslednú oblasť sledovanú v rámci rozboru predstavuje **hodnotenie žiakov ako sociálnej skupiny**. V rámci uvedenej oblasti je potrebné:

- charakterizovať skupinu z hľadiska jej štruktúry a dynamiky,
- zaznamenať zaujímavé situácie, ktoré v skupine vznikli počas pozorovania (konflikt, pomoc spolužiakom, spolupatričnosť a pod.),
- zhodnotiť výchovný štýl vychovávateľa.

1.3.4 Príprava výstupovej činnosti

Počas priebežnej praxe I študent vypracuje prípravu praktického výstupu v klube (Príloha č. 6,7), ktorý u študentov dennej formy štúdia realizuje na základe konkrétneho rozpisu a u študentov externej formy štúdia po dohode s cvičným vychovávateľom.

Predmetom výstupu môžu byť nasledovné činnosti: rekreačné činnosti, záujmové činnosti, príprava na vyučovanie. Spôsob písania prípravy je podobný záznamu z hospitácie, avšak, študent ho vypracuje sám, na základe zadanej tematickej oblasti výchovy, výchovno-vzdelávacieho cieľa a obsahu činnosti, ktoré študentovi zadá cvičný vychovávateľ v súlade s výchovným programom

zariadenia. Na ich základe potom študent zvolí vhodnú činnosť, ktorú podrobne naplánuje a opíše, metódy, formy, prostriedky a prostredie (Príloha č. 6).

Formulár uvedený v prílohe č. 6 vypíše študent v rámci prípravy 1x. Formulár uvedený v prílohe č. 7 vypíše podľa potreby rozsahu prípravy. Pri písaní prípravy študent môže pracovať s odbornou a metodicky koncipovanou literatúrou, internetom a pod. Je však potrebné, najmä pri využívaní elektronických zdrojov, pracovať s hodnovernými zdrojmi.

1.3.5 Záverečná analýza

Súčasťou portfólia z praxe je záverečná analýza (Príloha č. 8), ktorá je zameraná na charakteristiku a hodnotenie priebežnej praxe.

Formulár na záverečnú analýzu praxe (Príloha č. 8)

ZÁVEREČNÁ ANALÝZA PRIEBEŽNEJ PRAXE

Študent ju vypracuje samostatne po absolvovaní praxe. Pozostáva zo **SWOT analýzy vybraného hospitovaného zariadenia**. SWOT analýza hospitovaného zariadenia má štyri časti:

- **S** (strengths) *silné stránky*: interné (vnútorné) podmienky zariadenia, napr. kvalita zariadenia, ponuka činností zariadenia, materiálne a priestorové zabezpečenie, kvalifikovanosť zamestnancov a pod.
- **W** (weaknesses) *slabé stránky*: interné (vnútorné) podmienky zariadenia, napr. nevyhovujúce priestorové a materiálne podmienky, rušivé momenty činnosti, nedostatok finančných zdrojov a pod.
- **O** (opportunities) *príležitosti*: externé podmienky, napr. v oblasti legislatívy, finančných grantov, potrieb jednotlivca, spoločnosti, možnosti regiónu a pod.
- **T** (threats) *ohrozenia*: externé podmienky, napr. nedostatočné spoločenské ocenenie, zlúčenie zariadení, nízky rozpočet a pod.

Obsahom vlastného hodnotenia môže byť hodnotenie zariadenia a hodnotenie prínosu praxe z hľadiska vlastného štúdia.

1.4 Kritériá hodnotenia predmetu

Na hodnotenie kurzu priebežnej praxe I študent odovzdá:

- potvrdenie o absolvovaní hospitácií a výstupu v rámci priebežnej praxe I,
- záznamy z hospitácií z jednotlivých zariadení,
- prípravu výstupu v klube detí,
- záverečnú analýzu pozorovania v zariadeniach.

Súčasťou portfólia z priebežnej praxe môžu byť prílohy. Do príloh študent zaradí sprievodný materiál, ktorý získal v priebehu hospitácií, fotodokumentáciu, výrobok vyhotovený počas praktického výstupu a pod.

Hodnotenie priebežnej praxe I je zamerané na:

- kvalitu a precíznosť spracovania záznamov;
- schopnosť analyzovať, interpretovať a hodnotiť pedagogický proces,
- schopnosť navrhnuť a analyzovať vlastnú aktivitu,
- schopnosť analyzovať a hodnotiť vybrané zariadenie prostredníctvom nástroja SWOT analýzy,
- dodržanie požiadaviek stanovených pre priebežnú prax I a požiadaviek stanovených na spracovanie portfólia,
- formálnu úroveň portfólia.

2 PRIEBEŽNÁ PRAX II

Priebežná prax II nadväzuje na priebežnú prax I a je spojená so semestrálnym projektom D. Tieto tri kurzy poskytujú študentom v študijnom programe *sociálna pedagogika a vychovávateľstvo* na PdF TU v Trnave praktické poznatky, ktoré študent získava priamou hospitáciou a partikulárnymi výstupmi v praxi v priebehu I. stupňa vysokoškolského štúdia. Cieľom priebežných praxí a semestrálneho projektu je oboznámiť študentov s obsahom, náplňou práce a kompetenciami odborných zamestnancov školských výchovno-vzdelávacích a špeciálnych výchovných zariadení, sociálnych zariadení a občianskych združení, v ktorých sa absolvent študijného programu môže uplatniť.

Legislatívne vymedzenie profilu absolventa v sociálnej oblasti

Priebežná prax II je zameraná na uplatnenie absolventa študijného programu *sociálna pedagogika a vychovávateľstvo* v sociálnej oblasti. Legislatívne vymedzenie sociálneho pedagóga v oblasti rezortu školstva je od roku 2008 právne ukotvené zákonom č.245/2008 Z.z. *o výchove a vzdelávaní* a zákonom č. 317/2009 Z.z. *o pedagogických zamestnancoch a odborných zamestnancoch*. Legislatívne vymedzenie sociálneho pedagóga v sociálnej oblasti zatiaľ jednoznačné nie je. Čiastočne pôsobenie sociálneho pedagóga v rezorte práce, sociálnych vecí a rodiny umožňuje zákon č. 448/2008. Z.z. *o sociálnych službách*. V §84 *Kvalifikačné predpoklady a ďalšie vzdelávanie* odsek 4 písm. b) sa uvádza, že základné sociálne poradenstvo a pomoc pri uplatňovaní práv a právom chránených záujmov môže vykonávať fyzická osoba, ktorá má vysokoškolské vzdelanie získané štúdiom v bakalárskom študijnom programe alebo magisterskom študijnom programe zameranom na sociálnu prácu, **sociálnu pedagogiku**, špeciálnu pedagogiku, liečebnú pedagogiku, psychológiu. V zákone č.305/2005 Z.z. *o sociálnoprávnej ochrane detí a sociálnej kuratele* sociálny pedagóg v kvalifikačných predpokladoch priamo uvedený nie je. Podľa §93 tohto zákona výkon výchovných opatrení (§12-15) a výkon opatrovníctva a poručníctva (§20, 22) môžu vykonávať fyzické osoby, ktoré získali vysokoškolské vzdelanie v študijnom odbore sociálna práca, psychológia, právo, verejná správa alebo **v študijných odboroch pedagogického zamerania**. Sociálny pedagóg ako absolvent študijného odboru pedagogického zamerania je v tomto prípade kvalifikovaný vykonávať výchovné opatrenia, opatrovníctvo a poručníctvo (porovnaj Hroncová, 2010).

V súčasnej etape profilácie uplatnenia sociálneho pedagóga v sociálnej oblasti absolvent študijného programu nie je kvalifikovaný na sprostredkovanie náhradnej rodinnej starostlivosti a realizáciu sociálnej kurately detí, pretože túto činnosť podľa uvedeného zákona môžu vykonávať

výlučne absolventi sociálnej práce (§93, odsek 2). Ako uvádza A. Škoviera (2008) kvalifikovanosť absolventov sociálnej práce pri tomto výkone je spochybniteľná, pretože 58% detí umiestnených do detských domovov a prevýchovných zariadení má poruchy správania. Výber zariadenia pre ústavnú starostlivosť či výkon opatrenia by mal zodpovedať výchovným potrebám a možnostiam dieťaťa, o čom by v tomto prípade kvalifikovanejšie rozhodol sociálny pedagóg, liečebný pedagóg či špeciálny pedagóg.

S výkonom sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately súvisí činnosť detských domov a krízových stredísk. Absolvent študijného programu *sociálna pedagogika a vychovávateľstvo* môže pôsobiť v týchto zariadeniach ako vychovávateľ, pričom podľa platnej legislatívy (vyhláška MŠ SR č. 437/2009 Z.z) potrebuje získať špeciálno-pedagogickú spôsobilosť. Rovnaké kvalifikačné požiadavky musí spĺňať vychovávateľ v špeciálnych výchovných zariadeniach (liečebno-výchovné sanatórium, diagnostické centrum, reedukačné centrum). Vzhľadom na potreby praxe aktuálnou úlohou je vytvorenie pozície sociálneho pedagóga v týchto zariadeniach a jeho legislatívne vymedzenie.

Popri štátnom a súkromnom sektore môže nájsť sociálny pedagóg uplatnenie v mimovládnych organizáciách a občianskych združeniach. Jedným z podporných faktorov uplatnenia sociálneho pedagóga v treťom sektore je absencia legislatívne vymedzených požiadaviek pre kvalifikačné predpoklady zamestnancov.

Na základe legislatívnych možností uplatnenia absolventa študijného programu *sociálna pedagogika a vychovávateľstvo* v sociálnej oblasti študenti v rámci priebežnej praxe II absolvujú hospitácie a partikulárny výstup v detskom domove, na oddelení sociálnoprávnej ochrany pri ÚPSVR a vo vybranom občianskom združení. Študenti v dennej forme štúdia navštevujú vybrané zariadenia v okolí sídla univerzity, študenti v externej forme štúdia v mieste bydliska.

Hospitácie v detskom domove je možné alternovať s krízovým strediskom alebo diagnostickým centrom.

2.1 Ciele, obsahové zameranie a organizácia

Samotnej realizácii priebežnej praxe predchádza informačné stretnutie, na ktorom je študent oboznámený s cieľmi, obsahovým zameraním, organizáciou, časovým harmonogramom a požiadavkami na vyplnenie záznamov z praxe. Priebežná prax II sa realizuje v detskom domove, občianskom združení a na oddelení sociálnoprávnej ochrany a sociálnej kurately pri ÚPSVR. Časová dotácia kurzu je 24 hodín.

Cieľom priebežnej praxe je oboznámiť sa s:

- činnosťou zariadenia,
- štruktúrou, spôsobom organizácie a riadenia zariadenia,
- prostredím, priestormi a materiálnym vybavením zariadenia,
- legislatívou,
- základnou dokumentáciou,
- s priebehom jednotlivých odborných činností,
- personálnym obsadením zariadenia,
- náplňou práce pedagogických / odborných zamestnancov,
- špecifikami prijímateľov služieb zariadenia.

Jednotlivé ciele priebežnej praxe II študent napĺňa priamou hospitáciou v zariadeniach a vypracovaním záznamov z praxe. Pokiaľ študent realizuje prax skupinovú formou, záznamy z pozorovania činnosti môžu byť vypracované spoločne. Príprava výstupu a záverečná analýza musia byť vypracované samostatne.

2.2 Charakteristika zariadení

Výber zariadení v rámci priebežnej praxe II súvisí so sociálnoprávnou ochranou detí a sociálnou kuratelou. Opatrenia sociálnoprávnej ochrany a sociálnej kurately podľa zákona č. 305/2005 Z.z. sa vykonávajú v detskom domove, krízovom stredisku a resocializačnom stredisku. V rámci rezortu školstva sociálnoprávnou ochranu vykonávajú diagnostické centrá, keďže do zariadenia je možné o.i. prijať dieťa na základe rozhodnutia súdu o predbežnom opatrení alebo výchovnom opatrení. V porovnaní s praxou v rámci školských výchovno-vzdelávacích zariadení prax v detskom domove, krízovom stredisku a diagnostickom centre má etické limity, keďže pri hospitáciách ide o zasahovanie do súkromia detí.

Výkon sociálnoprávnej ochrany organizačne zabezpečujú oddelenia sociálnoprávnej ochrany a sociálnej kurately pri ÚPSVR. Pracovníci oddelenia vykonávajú priamu činnosť s klientom (na oddelení, v teréne) a administratívnu činnosť. Z etických dôvodov (nesúhlas klienta pri priamej činnosti) priebežná prax v tomto zariadení sa realizuje prostredníctvom informačného stretnutia.

Sociálnoprávnou ochranu detí a sociálnu kuratelu vykonávajú aj niektoré občianske združenia napr. *Úsmev ako dar*, *Návrat*. Sociálnu prevenciu realizujú viaceré detské a mládežnícke

občianske združenia orientované najmä na výchovu detí a mládeže vo voľnom čase. Priebežná prax je zameraná na oboznámenie sa s činnosťou vybraného občianskeho združenia.

V nasledujúcich podkapitolách priblížime činnosť jednotlivých zariadení.

2.2.1 Detský domov

Detský domov je zariadenie, ktoré sa najčastejšie spája s náhradnou inštitucionálnou starostlivosťou. Podľa platnej legislatívy (zákon č. 305/2005 Z.z. o sociálnoprávnej ochrane detí a sociálnej kuratele), detský domov je určený na výkon rozhodnutia súdu o ústavnej starostlivosti, predbežnom opatrení a výchovnom opatrení. Dĺžka pobytu dieťaťa v zariadení závisí od konkrétneho súdneho rozhodnutia. Podľa údajov MPSVR (2009) najviac detí do detských domov sa prijíma na základe predbežného opatrenia a najmenej z dôvodu výchovného opatrenia (v roku 2008 do detských domovov bolo prijatých 20 detí na základe výchovného opatrenia, 419 detí na základe nariadenia súdu o ústavnej starostlivosti, 897 detí na základe predbežného opatrenia). Z hľadiska veku sa do detského domova umiestňujú deti od narodenia až po 18 rokov¹¹. Po dovŕšení plnoletosti ústavná starostlivosť môže byť predĺžená do 19 rokov veku, prípadne mladý dospelý môže požiadať detský domov o poskytovanie starostlivosti až do svojho osamostatnenia sa, najdlhšie do 25 rokov veku. Osamostatnením sa rozumie zabezpečenie si bývania a schopnosť samostatne sa živiť.

Deti s nariadenou ústavnou starostlivosťou, pokiaľ sú právne voľné, môžu byť osvojené. Môžu sa vrátiť aj do vlastných rodín, ak rodičia v súdom určenej lehote upravia sociálne a rodinné dôvody, na základe ktorých bolo dieťa z rodiny vyňaté. Avšak ak v stanovenej lehote nedôjde k úprave pomerov zo strany rodičov, dieťa môže byť zverené do náhradnej osobnej starostlivosti alebo pestúnskej starostlivosti (zákon č. 36/2008 Z.z. o rodine). Náhradnú osobnú starostlivosť zväčša vykonávajú príbuzní dieťaťa, pestúnsku starostlivosť fyzické osoby, ktoré majú záujem stať sa pestúnmi a splňajú ustanovené predpoklady.

Detské domovy od 90-tych rokov 20. storočia prešli transformáciou z internátneho typu na rodinný typ, ktorý sa viac približuje životu v rodine, aj keď s životom v rodine, najmä po psychologickú stránku, je neporovnateľný. Preklenúť rozdiely medzi životom dieťaťa v inštitucionálnom prostredí a rodine môže pomôcť profesionálne rodičovstvo, ktoré podľa poslednej novelizácie zákona č. 305/2005 Z.z. zákonom č. 466/2008 Z.z má prednosť pred inštitucionálnymi podmienkami. Podľa §53 tohto zákona profesionálne rodičovstvo má byť poskytnuté pre každé dieťa, ktoré sa prijíma do zariadenia vo veku do troch rokov (výnimkou sú

¹¹napr. v roku 2008 (MPSVR) do detských domovov bolo umiestnených 345 detí do 1 roku veku, 275 detí od 2 do 6 rokov, 494 detí od 7 do 15 rokov, 222 detí od 16 do 18 rokov.

deti vyžadujúce špecializovanú starostlivosť alebo deti v súrodeneckých vzťahoch). Pre vykonávanie profesionálneho rodičovstva postačuje úplné stredné vzdelanie a absolvovanie prípravy na profesionálne vykonávanie náhradnej starostlivosti v určenom rozsahu. Vysokoškolské vzdelanie na vykonávanie profesionálneho rodičovstva sa vyžaduje v prípade, ak ide o deti vyžadujúce špecifickú starostlivosť (napr. deti s poruchami správania, deti týrané, zneužívané). Profesionálne rodičovstvo ako „poslanie zamestnaním“ je v súčasnosti MPSVR značne propagované.

Starostlivosť o deti v detských domovoch sa realizuje v *samostatných skupinách*, *samostatných diagnostických skupinách* alebo *špecializovaných samostatných skupinách*. Každá zo skupín má svoje poslanie a špecifiká. Samostatná diagnostická skupina je určená pre vhodné a zodpovedajúce zaradenie dieťaťa buď do profesionálnej rodiny, samostatnej či špecializovanej skupiny alebo na preradenie do iného zariadenia. Diagnostická činnosť sa uskutočňuje spravidla v trvaní 12 týždňov. Špecializované samostatné skupiny sa môžu zriaďovať osobitne pre:

- deti s poruchami správania;
- deti týrané, zneužívané alebo boli obeťou trestných činov;
- deti s duševnými poruchami, mentálnym postihnutím, zmyslovým postihnutím;
- deti drogovu alebo inak závislé po ukončení liečby;
- pre maloletých bez sprievodu, ktorí vyžadujú osobitnú starostlivosť z dôvodov jazykových, kultúrnych či náboženských odlišností¹².

Od počtu samostatných skupín sa od 1. 1. 2009 odvodzuje názov novovzniknutého zariadenia: *domov detí* alebo *centrum detí* (zákon č.305/2005 Z.z §51). Domov detí je možné zriadiť nanajvýš pre 2 skupiny, centrum detí pre viac skupín s maximálnym počtom 40 detí. Podľa údajov MPSVR (2009) v roku 2008 v niektorých detských domovoch bolo zriadených 5 až 12 skupín s počtom detí od 47 do 129. Ako sa uvádza v Koncepcii ústavnej starostlivosti na roky 2009 – 2012, v procese reštrukturalizácie veľkokapacitných detských domovov je potrebné naďalej pokračovať.

Organizácia činnosti v detskom domove

Život dieťaťa v detskom domove prebieha v skupine. V minulosti, keď detské domovy patrili pod rezort školstva, sa používal názov výchovná skupina, v súčasnosti je to samostatná skupina (neoficiálne aj rodinná bunka). Samostatná skupina v domove detí by mala obývať samostatný rodinný dom. V centre detí sú to rekonštruované bytové jednotky so

¹² Podľa údajov MPSVR (2009) v detských domovoch v roku 2008 boli zriadené špecializované skupiny pre deti s poruchami správania (17), deti s postihnutím (74) a maloletých bez sprievodu (3).

samostatnou kuchyňou, obývacou izbou, izbami pre deti a sociálnym zariadením. Nové usporiadanie života skupiny v porovnaní s tzv. internátnym typom detského domova z minulosti kladie veľký dôraz na samostatnosť detí a sebaobslužné činnosti. Každé dieťa v závislosti od veku má povinnosti pri zabezpečovaní života skupiny. Deti sa pravidelne podieľajú na domácich prácach, nakupovaní a iných bežných činnostiach. Týmto si utvárajú pracovné návyky a pripravujú sa na samostatný život. Aby sa naučili hospodáriť s peniazmi, od 6-tich rokov dostávajú vreckové, ktoré sa odvodzuje od životného minima pre nezaopatrené dieťa a veku dieťaťa.

Deti, ktoré sú umiestňované do detského domova často pochádzajú z málo podnetného prostredia. Mnohé z nich sú traumatizované či zanedbané, niektoré vyžadujú špecializovanú starostlivosť napr. z dôvodu postihnutia či poruchy. Odbornú starostlivosť v detskom domove zabezpečujú psychológovia, špeciálni pedagógovia, liečební pedagógovia. Hlavnú činnosť s dieťaťom vykonáva vychovávateľ. V jednej skupine pôsobia dvaja vychovávatelia a jeden pomocný vychovávateľ. Podľa vyhlášky č. 643/2008 Z.z. v jednej samostatnej skupine môže byť 10 detí, v samostatnej diagnostickej a špecializovanej skupine po 8 detí.

Výchova dieťaťa sa realizuje podľa individuálneho plánu rozvoja osobnosti dieťaťa. Keďže sa vychovávatelia striedajú, každé dieťa má určeného vychovávateľa, ktorý plán zostavuje a priebežne vyhodnocuje (najmenej jeden raz mesačne). Vychovávateľ v detskom domove vytvára podmienky na záujmovú, rekreačnú, oddychovú činnosť a prípravu na vyučovanie. Deti sa zúčastňujú záujmovej činnosti v čase mimo vyučovania v škole, centre voľného času, základnej umeleckej škole. Každý detský domov určuje pre deti denný časový harmonogram počas pracovného týždňa a víkendov. Vo vnútorných predpisoch detskej domovy určujú práva a povinnosti detí a špecifické požiadavky, ktoré vyplývajú z potrieb daného zariadenia. Život detí v skupine je ovplyvnený spoločnými pravidlami a zvyklosťami, napr. spoločné zhodnotenie dňa a pod.

Detský domov utvára podmienky na stretávanie sa detí s rodičmi, prarodičmi, súrodencami a inými blízkymi osobami. Detský domov môže umožniť dieťaťu pobyt u rodičov, ak je to pre dieťa vhodné a účelné. V takom prípade detský domov je povinný oznámiť orgánu sociálnoprávnej ochrany čias, miesto a dĺžku pobytu dieťaťa u rodičov. Ak je to v záujme dieťaťa, rodič sa môže stretnúť s dieťaťom iba v detskom domove za prítomnosti zamestnanca, ktorého dieťa pozná.

Po ukončení pobytu v detskom domove dosiahnutím plnoletosti, môže mladý dospelý na základe súhlasu udržiavať s detským domovom kontakt. V prípade záujmu môže mu detský domov poskytovať potrebné poradenstvo.

Detské domovy v súčasnosti prechádzajú koncepčnými zmenami. Výsledky psychologických výskumov majú čoraz väčší vplyv na legislatívny rámec ich činnosti, pričom

nemalý význam zohrávajú zaangažované občianske združenia (Návrat, Úsmev ako dar), víziou ktorých je úplne nahradenie detských domovov sieťou profesionálnych rodín.

2.2.2 Krízové stredisko

Krízové strediská vznikli na základe zákona č. 195/1998 Z.z. o sociálnej pomoci. Od roku 2005 sú riadené zákonom č. 305/2005 Z.z. o sociálnoprávnej ochrane a sociálnej kuratele. Krízové strediská zabezpečujú starostlivosť o dieťa, rodinu a plnoletú fyzickú osobu, ktorá sa nachádza v krízovej životnej situácii. Do krízového strediska môže byť dieťa umiestnené na základe rozhodnutia súdu o predbežnom opatrení alebo výchovnom opatrení. Ako poukazuje A. Škoviera (2007) týmto možno krízové strediská považovať za súčasť náhradnej inštitucionálnej výchovy. Starostlivosť o deti v krízových strediskách sa realizuje aj v profesionálnych rodinách.

Krízové strediská sa zriaďujú pre konkrétne cieľové skupiny alebo sa špecializujú na určitú vekovú kategóriu či pomoc v určitých druhoch krízových situácií. Poznáme krízové strediská pre týrané matky s deťmi a krízové strediská pre deti. Podľa zákona č. 305/2005 Z.z. v krízovom stredisku sa realizuje sociálna práca, odborná diagnostika, pomoc na zvládnutie krízy, špeciálne sociálne poradenstvo, výchova, pomoc pri príprave na vyučovanie, liečebno-výchovná starostlivosť a psychologická starostlivosť. Krízové stredisko vytvára podmienky na záujmovú, rekreačnú a oddychovú činnosť detí. Povinnosťou krízového strediska je vypracovať individuálny plán na zvládnutie krízy, v ktorom sa určuje postup a metódy práce s dieťaťom / dospelým. Do plánu zvládnutia krízy je zahrnutá rodina dieťaťa.

Krízové strediská môžu poskytovať služby ambulantnou, celodennou alebo pobytovou formou. Väčšina krízových stredísk je zameraná na pobytovú formu. Príkladom ambulantného strediska je *Linka detskej istoty*.

Krízové strediská sú zriaďované pre nízky počet detí / dospelých. Z hľadiska starostlivosti poskytovanej dieťaťu sa približujú krátkodobej pestúnskej starostlivosti, ktorá má v zahraničí napr. Veľkej Británii, dlhú tradíciu (Škoviera, 2007). Niektoré krízové strediská sú podľa tohto vzoru zriadené ako sieť profesionálnych rodín.

2.2.3 Diagnostické centrum

Diagnostické centrum patrí medzi špeciálne výchovné zariadenia a spadá do pôsobnosti rezortu školstva. Z hľadiska vykonávaných činností veľmi úzko súvisí s detským domovom a krízovým strediskom. Absolvent štúdia sa môže uplatniť v diagnostickom centre ako vychovávateľ (vyžaduje sa špeciálno-pedagogická spôsobilosť) a najnovšie podľa zákona č. 245/2008 Z.z o výchove a vzdelávaní aj ako sociálny pedagóg. Vzhľadom na podobnú náplň

práce vychovávateľa v detskom domove, krízovom stredisku a diagnostickom centre stačí, ak študent bude v rámci hospitácií navštevovať jedno z týchto zariadení.

Diagnostické centrá vznikli roku 1948 pod názvom sociodiagnostické ústavy. Od roku 1994 sú pomenované ako diagnostické centrá. Legislatívny rámec činností diagnostických centier určuje zákon č. 245/2008 Z.z. *o výchove a vzdelávaní*, podrobnosti činnosti zariadenia určuje vyhláška č. 323/2008 Z.z. *o špeciálnych výchovných zariadeniach*. Do diagnostického centra je možné prijať dieťa na základe žiadosti zákonného zástupcu, rozhodnutia súdu o predbežnom alebo výchovnom opatrení, na základe dohody so zariadením, v ktorom sa vykonáva rozhodnutie súdu.

Diagnostické centrum sa zriaďuje pre účel špeciálno-pedagogickej diagnostiky, ktorá má prispieť k návratu dieťaťa do rodiny alebo preradeniu do špecializovaného zariadenia, napr. detský domov, reedukačné centrum. Zariadenie poskytuje psychologickú a psychoterapeutickú starostlivosť a zabezpečuje výchovno-vzdelávaciu činnosť. Súčasťou diagnostického centra je škola.

Život dieťaťa v diagnostickom centre prebieha v diagnostickej skupine, v ktorej môže byť najviac 8 detí. V jednom diagnostickom centre je možné zriadiť najviac 6 diagnostických skupín (vyhláška č. 323/2008 Z.z.). Diagnostické centrá sa môžu zriaďovať pre deti do 15 rokov a pre deti od 15 rokov veku. Diagnostika dieťaťa v diagnostickom centre trvá spravidla 12 týždňov.

Vznik samostatných diagnostických skupín pri detských domovoch sčasti nahradil činnosť diagnostických centier, ktoré však naďalej zohrávajú dôležitú úlohu v školskom systéme špeciálnych výchovných zariadení.

2.2.4 Oddelenie sociálnoprávnej ochrany pri Úrade práce, sociálnych vecí a rodiny

Oddelenie sociálnoprávnej ochrany pri ÚPSVR zabezpečuje sociálnoprávnu ochranu detí a sociálnu kuratelú. Podľa zákona č. 305/2005 Z.z. sociálnoprávna ochrana predstavuje súbor opatrení na zabezpečenie *ochrany dieťaťa* (napr. dočasné alebo trvalé vyňatie dieťaťa z rodiny z dôvodu zanedbania, týrania, zneužívania), *výchovy a všestranného vývinu dieťaťa v prirodzenom rodinnom prostredí* (napr. nariadenie výchovného opatrenia, špecializovanej ambulantnej starostlivosti) a *sprostredkovanie náhradného výchovného prostredia* (napr. osvojenie, náhradná osobná starostlivosť, pestúnska starostlivosť, náhradná inštitucionálna starostlivosť). Oddelenie sociálnoprávnej ochrany (SPOaSK) sa organizačne člení na úseky, súčasťou oddelenia je referát poradensko-psychologických služieb.

Výkon odborných činností

Jedným z prejavov zanedbania rodinnej výchovy je výskyt sociálno-patologických javov u detí, napr. záškoláctvo, vznik závislostí, výtržníctvo. Pre nápravu správania dieťaťa a rodinných

pomerov orgán SPOaSK môže nariadiť výchovné opatrenie, najčastejšie ide o napomenutie dieťaťa a jeho rodičov alebo môže nariadiť dieťaťu odbornú diagnostiku v špecializovanej ambulantnej starostlivosti, liečbu v špecializovanej ambulantnej starostlivosti, účasť na výchovnom alebo sociálnom programe. Podieľať sa na realizácii výchovného opatrenia môže aj akreditovaný subjekt, napr. občianske združenie. Po ukončení výchovného opatrenia, ktoré bolo účinné, orgán SPOaSK naďalej sleduje, či pretrvávajú účinky výchovného opatrenia u dieťaťa. Pokiaľ výchovné opatrenie nebolo účinné, súd môže dočasne odňať dieťa z osobnej starostlivosti rodičov a nariadiť dieťaťu pobyt v diagnostickom centre, v špecializovanom zariadení (napr. reedukačné centrum) alebo v resocializačnom stredisku pre drogovu závislých (zákon č. 36/2005 Z.z. o rodine). Pobyt dieťaťa v diagnostickom a špecializovanom zariadení môže trvať najviac 6 mesiacov. Ak pobyt v zariadení nevedol k náprave dieťaťa, orgán sociálnoprávnej ochrany môže navrhnúť súdu nariadenie náhradnej starostlivosti.

V rámci zabezpečenia náhradného rodinného prostredia orgán SPOaSK vykonáva viacero odborných činností: vedie evidenciu detí, ktorým je možné sprostredkovať náhradnú rodinnú starostlivosť, pripravuje dieťa na náhradnú rodinnú starostlivosť, vedie evidenciu žiadateľov, ktorí majú záujem stať sa osvojiteľmi alebo pestúnmi, realizuje prípravu žiadateľov, rozhoduje o zaradení žiadateľa do zoznamu žiadateľov, sprostredkuje kontakt žiadateľa s dieťaťom a vykonáva medzištátne osvojenie. O každom dieťati je vedená spisová dokumentácia, súčasťou ktorej je rozhodnutie súdu o predbežnom opatrení, resp. nariadení o ústavnej starostlivosti, rozhodnutie súdu o osvojiteľnosti dieťaťa, ak bolo vydané, sociálna správa o dieťati, správa o zdravotnom stave dieťaťa, rodný list dieťaťa, obrazový a zvukový záznam o dieťati, fotografia dieťaťa a správa o príprave dieťaťa na náhradnú rodinnú starostlivosť. Podobná spisová dokumentácia je vedená o žiadateľoch o osvojenie či pestúnsku starostlivosť. Jej súčasťou je napr. správa o zdravotnom stave žiadateľa, doklad o majetkových pomeroch, odpis z registra trestov, vyjadrenie obce o spôsobe života žiadateľa. Súčasťou procesu sprostredkovania náhradnej starostlivosti je kontrola pomerov žiadateľa v jeho domácom prostredí. V súvislosti so zabezpečením náhradného rodinného prostredia, orgán SPOaSK spolupracuje so zariadeniami, v ktorých sa evidované deti nachádzajú, najčastejšie ide o detský domov, krízové stredisko, resocializačné stredisko.

Súčasťou sociálnoprávnej ochrany detí je výkon opatrovníctva a poručníctva. S činnosťou orgánu SPOaSK sa spája činnosť kolízneho opatrovníka, ktorú vymedzuje zákon č. 36/2005 Z.z. o rodine. Kolízny opatrovník pri súdnom konaní podáva návrh na úpravu výkonu rodičovských práv a povinností, najmä navrhuje ktorému z rodičov má súd zveriť dieťa do starostlivosti a ako

má každý z rodičov prispievať na jeho výživu. Opatrovník presadzuje záujmy dieťaťa pri podávaní návrhu súdu o osvojiteľnosti dieťaťa.

Vybrané odborné činnosti sú uvedené súhrnne, nakoľko ich rozsah a obsah je oveľa širší. Podrobnosti výkonu odborných činností orgánu SPOaSK vymedzuje zákon č. 305/2005 Z.z. o sociálnoprávnej ochrane a sociálnej kuratele.

2.2.5 Občianske združenia

Činnosť tretieho sektora prostredníctvom občianskych združení a mimovládnych organizácií je v súčasnosti nenahraditeľná. V podmienkach SR existuje veľký počet občianskych združení, činnosť ktorých sa realizuje takmer vo všetkých sférach pracovného, spoločenského a kultúrneho života.

Legislatívny rámec činností občianskych združení určuje zákon č. 83/1990 Z.z. o združovaní občanov. Podľa zákona sa občania môžu združovať v spolkoch, spoločnostiach, zväzoch, hnutiach, kluboch, občianskych združeniach a odborových organizáciách. V roku 2007 bol vytvorený návrh novelizácie zákona pod názvom *zákon o spolkoch*, ktorý na základe reakcií tretieho sektora nebol prijatý. Základným dokumentom občianskeho združenia sú stanovy. Vznik a zánik občianskeho združenia je registrovaný na Ministerstve vnútra SR.

V priebežnej praxi II sa pozornosť sústreďuje na občianske združenia, v predmete záujmu ktorých sú deti a mládež. Najčastejšie ide o detské a mládežnícke občianske združenia formatívneho zamerania (napr. *Laura eRko*, *Slovenský skauting*, *Strom života*, *Tulipánci*), ale aj tie, ktoré sa zameriavajú na pomoc deťom a mládeži v krízových životných situáciách (napr. *Úsmev ako dar*, *Návrat*). Študent sa v priebehu praxe oboznamuje s činnosťou konkrétneho občianskeho združenia.

Osobitnú formu práce s neorganizovanou mládežou, ktorá má v podmienkach Slovenska krátku históriu, predstavujú *nízkoprahové zariadenia* v pôsobnosti detských a mládežníckych združení. Vzhľadom na špecifiká týchto zariadení, stručne uvedieme ich základnú charakteristiku.

Nízkoprahové zariadenia alebo centrá začali vznikať v podmienkach SR a ČR koncom 90-tych rokov. Pôvodne vznikli v USA. Pojem *nízkoprahový* symbolicky vyjadruje absenciu bariér, ktoré sú príčinou nezájmu špecifických skupín detí a mládeže o organizovanú činnosť (napr. pravidelná činnosť, aktívny charakter činnosti, poplatky). Podľa Asociácie nízkoprahových programov detí a mládeže SR v nízkoprahových zariadeniach sa uplatňujú špecifické princípy. *Voľný vstup a pobyt v zariadení* znamená, že deti a mládež môžu navštevovať a zdržovať sa v zariadení kedykoľvek počas návštevných hodín, ktoré sa začínajú po skončení vyučovania. V niektorých zariadeniach sú zvlášť návštevné hodiny pre deti a zvlášť pre mládež. Časové

rozpätie návštevných hodín závisí od lokality a návštevníkov, môže pretrvávať aj do večerných hodín. S voľným vstupom do zariadenia súvisí *absencia poplatkov za poskytované služby a nepravidelná účasť*. Deti a mládež môžu navštevovať zariadenie ľubovoľne, sporadicky podľa záujmu resp. počasia (väčšina neorganizovaných detí a mládeže trávia voľný čas na ulici a preto za priaznivého počasia zariadenie zväčša nenavštevujú). V zariadení sa akceptuje *pasivita návštevníka*, avšak deti a mládež *sú motivovaní k participácii* na vytváraní programu činností či záujmových aktivít. Počas pobytu v zariadení sa návštevníci riadia *pravidlami*, ktoré vymedzujú nevhodné spôsoby správania v zariadení. V zariadeniach sa akceptuje princíp *anonymity*, čo znamená, že návštevník nie je evidovaný na základe osobných údajov. Výnimkou sú organizované výlety alebo letné tábory, kde sa osobné údaje vyžadujú na zabezpečenie poistenia. Niektoré nízkoprahové zariadenia tento princíp nedodržia. Pracovníci všetkých nízkoprahových zariadení evidujú počty návštevníkov, ktoré slúžia ako podklady na vykazovanie činnosti. Pracovníci nízkoprahových zariadení vo vzťahu k návštevníkom uplatňujú *nízkoprahový prístup*, čo znamená, že akceptujú osobitosti neorganizovanej mládeže (pasivita, nezáujem o aktívne činnosti, nízka miera motivácie atď.).

S činnosťou nízkoprahových zariadení súvisí špecifický druh sociálnej práce *streetwork*. Streetworkeri obvykle pred vznikom zariadenia mapujú sieť potencionálnych návštevníkov a vo vyhľadávacej (kontaktnej) činnosti pokračujú aj počas činnosti zariadenia. Väčšina nízkoprahových zariadení vzniká na sídliskách, čo najbližšie k cieľovým skupinám. Niektoré nízkoprahové zariadenia sú orientované na špecifické skupiny, napr. rómske etnikum. Počet nízkoprahových zariadení v SR a ČR každoročne stúpa.

2.3 Metodické usmernenie k záznamom z praxe

Študent sa zúčastňuje na hospitáciách priebežne podľa určeného harmonogramu (študent v externej forme štúdia si určuje harmonogram individuálne po dohode s konkrétnymi zariadeniami). Svoju účasť v zariadení študent zaznamenáva do ďalej uvedeného záznamu.

Formulár na zaznamenávanie a potvrdenie účasti na praxi (Príloha č. 8)

**POTVRDENIE O ABSOLVOVANÍ HOSPITÁCIÍ A VÝSTUPU
V RÁMCI PRIEBEŽNEJ PRAXE II**

Študent: _____

Dátum	Zariadenie	Aktivity H/V	Podpis vychovávateľa/ poskytovateľa praxe

V zázname študent uvedie dátum hospitácie, názov zariadenia, typ pozorovanej aktivity (napr. záujmová činnosť, príprava na vyučovanie v detskom domove; oboznámenie sa s činnosťou zariadenia v občianskom združení či oddelení sociálnoprávnej ochrany). Účasť študenta na hospitácii písomne potvrdzuje pracovník zariadenia. Súčasťou potvrdenia je odlačok pečiatky zariadenia.

Študent vypracuje záznamy z hospitácií z troch zariadení. Celkový počet záznamov závisí od počtu pozorovaní (napr. ak sa študent zúčastnil hospitácií v detskom domove 3 krát, odovzdáva tri záznamy k zariadeniu). Rozsah záznamov z jednotlivých zariadení je určený obsahom pozorovaných javov. Štruktúra jednotlivých záznamov je diferencovaná (zvlášť pre detský domov, zvlášť pre ostatné zariadenia).

2.3.1 Záznamy z hospitácií v detskom domove

Záznamy z hospitácií je možné realizovať počas pozorovania alebo tesne po ňom, dlhší odstup (napr. ďalší deň) sa neodporúča. Pokiaľ záznamov z hospitácií je niekoľko, treba ich očíslovať. Pri každom zázname študent uvedie dátum, výchovnú skupinu (napr. samostatná skupina, samostatná diagnostická skupina, špecializovaná samostatná skupina), počet detí v skupine (v prípade súrodeneckých väzieb počet detí v skupine môže byť vyšší ako je určený predpis), vekové rozpätie detí v skupine a typ pozorovanej aktivity (napr. rekreačná činnosť, záujmová činnosť, oddychová činnosť, príprava na vyučovanie). Študent uvedie iba tie typy aktivít, ktoré pozoroval, čomu zodpovedá priložený popis.

Formulár na zaznamenávanie pozorovanej činnosti (Príloha č. 9)

ZÁZNAM Z HOSPITÁCIE V DeD

Dátum:		
Výchovná skupina:	Počet detí vo VS:	
Vekové rozpätie detí:		
Pozorované aktivity:		
Záznam z pozorovanej činnosti		
Činnosť vychovávateľa	Činnosť detí	Poznámky (pomenovanie aktivity, fázy činnosti, dĺžka trvania a i.)

Záznamy z pozorovaných činností majú byť podrobné. Študent musí presne vypísať, ktoré úkony realizoval vychovávateľ a ako na ne reagovali deti. Záznamy môžu obsahovať priamu reč. V poznámkach študent uvádza názov aktivity, ak bola pomenovaná a zaraď ju do príslušnej oblasti (napr. spoločenskovedná, prírodovedná a pod.). Pri jednotlivých činnostiach zaznamenáva fázy (napr. organizačná časť, motivácia, vlastná aktivita, zhodnotenie aktivity) a dĺžku trvania činnosti.

Súčasťou záznamu je *rozbor činnosti*, v ktorom študent preukazuje, že vie zhodnotiť pozorovanú aktivitu z pedagogického hľadiska. Rozbor je zameraný na obsahovú a procesuálnu analýzu a na celkové zhodnotenie činnosti.

Formulár na zaznamenávanie rozboru hospitovanej činnosti (Príloha č. 10)

ROZBOR ČINNOSTI

Obsahová a procesuálna analýza pozorovanej činnosti: <i>(ciele a obsah činnosti, zameranie a popis činnosti, metódy, výchovný štýl, vzťahy detí v skupine, dynamika skupiny)</i>
Celkové hodnotenie činnosti: <i>(pozitíva, negatíva, návrhy na zlepšenie...)</i>

Pri obsahovej a procesuálnej analýze študent uvedie:

- ciele činnosti (odporúča sa podľa typu aktivity uviesť aspoň 3 konkrétne ciele), môžu byť štruktúrované do kognitívnej, afektívnej a motorickej oblasti, prípadne je možné využiť iný model,

- obsah činnosti (pri príprave na vyučovanie sú to napr. domáce úlohy, cvičenia navrhnuté vychovávateľom, didaktické hry; pri záujmovej činnosti je to napr. výrobok, súťaž, hra a pod.),
- zameranie a opis činnosti (treba určiť oblasť záujmovej činnosti, opísať priebeh činnosti podľa jednotlivých fáz),
- metódy, ktoré boli použité (napr. metóda rozhovoru, demonštrácie, v rámci metódy hodnotenia napr. odmena, pochvala, pokarhanie, metóda požiadavky atď.),
- výchovný štýl (študent môže určiť výchovný štýl podľa zvolenej typológie a svoje stanovisko zdôvodniť),
- vzťahy detí v skupine (súrodenecké vzťahy, vzájomná akceptácia, tolerancia, vzájomná pomoc),
- dynamika skupiny (vodcovské typy, deti na periférii záujmu skupiny).

Pri celkovom hodnotení činnosti treba sa zamerať na syntézu obsahovej a procesuálnej analýzy. Študent kriticky hodnotí činnosť, pričom zohľadňuje všetky premenné (primeranosť a náročnosť aktivity pre deti, úroveň motivácie a udržiavanie záujmu, výber metód a techník, materiálne zabezpečenie, individuálny prístup a pod.). Celkové hodnotenie činnosti je zamerané na:

- pozitíva (napr. výchovný prínos, spoločenský prínos, podpora samostatnosti dieťaťa),
- negatíva (napr. v oblasti organizácie, usmerňovania, hodnotenia),
- návrhy na zlepšenie (vo všetkých etapách).

V priebehu praxe študent komunikuje s vedením a zamestnancami zariadenia, prijímateľmi služieb, čím získava praktické poznatky a konkrétne informácie o činnosti zariadenia. V rámci hospitácií v detskom domove je potrebné oboznámiť sa so:

- štruktúrou, spôsobom organizácie a riadenia,
- prostredím, priestormi a materiálным vybavením zariadenia,
- časovým harmonogramom činnosti,
- legislatívou,
- základnou dokumentáciou,
- priebehom jednotlivých činností,
- personálnym obsadením,
- kvalifikačnými predpokladmi zamestnancov,
- náplňou práce vychovávateľov,
- sociálnym zázemím detí z výchovnej skupiny,

- prospechom detí z výchovnej skupiny v škole,
- záujmami detí z výchovnej skupiny,
- úrovňou sociálnych zručností detí,
- spôsobmi riešenia výchovných problémov v skupine.

Na základe pozorovania a štúdia legislatívy študent vypracuje informačný materiál k uvedeným úlohám, ktorý priloží k portfóliu z praxe.

2.3.2 Príprava výstupu v detskom domove

Súčasťou priebežnej praxe II je praktický výstup, ktorý študent realizuje v detskom domove, spravidla počas svojej poslednej hospitácie. Každý študent realizuje výstup individuálne. Ak študent z objektívnych dôvodov nemohol výstup realizovať, odovzdá prípravu, ktorú by použil pri výstupe.

Formulár na prípravu výstupovej činnosti (Príloha č. 11)

PRÍPRAVA VÝSTUPU V ZARIADENÍ

Dátum:		Určené pre vekovú skupinu:
Zaradenie činnosti do harmonogramu dňa:		
Výchovno-vzdelávací cieľ činnosti:		
Pomôcky:		
Organizácia činnosti a metodický postup		
Činnosť vychovávateľa	Činnosť detí	Poznámky (pomenovanie aktivity, fázy činnosti, časový odhad dĺžky trvania, a i.)

Príprava výstupu je dôležitou súčasťou záznamov, pretože poukazuje na schopnosť študenta uplatniť teoretické poznatky v praxi. Študent musí napláňovať priebeh výstupu do jednotlivých etáp v závislosti od typu aktivity. Výstup by mal trvať minimálne 30 min. Počas výstupu študent môže využiť vlastné pomôcky. Pri zabezpečení materiálneho vybavenia pre záujmovú činnosť študent spolupracuje s detským domovom. Pokiaľ nie je možné zabezpečiť potrebný materiál, študent si zvolí menej náročnú činnosť.

V príprave výstupu treba uviesť dátum a vek detí, pre ktoré je aktivita určená. Pri zaradení činnosti do harmonogramu dňa môže ísť napr. o záujmovú činnosť spoločenskovednú, prípravu na vyučovanie a pod. Cieľ činnosti má byť jasný a merateľný. Pokiaľ študent potrebuje pomôcky na realizáciu výstupu, uvedie aké. Opis činnosti vychovávateľa a detí musí byť podrobný, aby na

základe predloženej prípravy mohol výstup realizovať každý vychovávateľ. Súčasťou prípravy je rozbor činností, v ktorom študent analyzuje svoju vlastnú činnosť.

Záznamy z hospitácií v detskom domove môže študent využiť ako praktický materiál pri príprave na štátnu záverečnú skúšku *metodika sociálnej a výchovnej činnosti*.

2.3.3 Záznamy z hospitácii v občianskom združení

Cieľom hospitácie je oboznámiť sa s podmienkami činnosti konkrétneho občianskeho združenia (ďalej OZ). Hospitácia pozostáva z informačného stretnutia a pozorovania priamej činnosti s deťmi, mládežou. V rámci pozorovania je možné sa zamerať na pravidelnú záujmovú činnosť alebo príležitostnú činnosť napr. v rámci letného tábora. Študenti v dennej forme štúdia sa zúčastňujú podujatia *Mikuláš* pre deti z málo podnetného prostredia, ktoré organizuje *Úsmev ako dar*.

Pre hospitácie v OZ a na oddelení sociálnoprávnej ochrany (UPSVR) sa používa rovnaký záznam. Príslušné zariadenie treba označiť. Pri hospitácii v OZ (pozorovanie priamej činnosti) treba uviesť názov OZ, dátum, počet riadnych členov a počet prítomných členov počas pozorovania. Do kolónky *obsah činnosti* sa zaznamenáva opis pozorovania. Z informačného stretnutia treba vyhotoviť samostatný záznam, ktorý sa priloží do portfólia.

Formulár na zaznamenávanie pozorovanej činnosti (Príloha č. 12)

ZÁZNAM Z HOSPITÁCIE OZ

ZÁZNAM Z HOSPITÁCIE OZ, UPSVR (adekvátne zakrúžkovať)		
Oddelenie / OZ:		Dátum:
Zapísaných klientov / členov:		Počet klientov / členov počas hospitácie:
Vek prítomných klientov / členov:		
PRIEBEH POZOROVANÝCH AKTIVÍT POČAS DŇA		
Doba trvania	Obsah činnosti	Klient / člen združenia (počet)

V rámci hospitácií v OZ je potrebné oboznámiť sa so:

- zameraním a cieľmi OZ,
- štruktúrou, spôsobom organizácie a riadenia,

- prostredím, priestormi a materiálnym vybavením,
- legislatívou, stanovami OZ,
- základnou dokumentáciou,
- členskou základňou,
- personálnym obsadením,
- kvalifikačnými predpokladmi zamestnancov,
- náplňou práce zamestnancov resp. dobrovoľníkov,
- príležitostnými a pravidelnými aktivitami,
- cieľovou skupinou,
- spoluprácou s inými inštitúciami,
- spôsobmi prezentácie sa na verejnosti,
- financovaním,
- publikačnou činnosťou.

Na základe pozorovania a štúdia legislatívy študent vypracuje informačný materiál k uvedeným úlohám, ktorý priloží k portfóliu z praxe.

2.3.4 Záznamy z hospitácii na oddelení sociálnoprávnej ochrany (UPSVR)

Hospitácia na oddelení sociálnoprávnej ochrany a kurately (SPOaSK) sa uskutočňuje jeden raz. Hospitácia má charakter informačného stretnutia, počas ktorého sa študent oboznámi s podmienkami vykonávania činnosti, dokumentáciou, internými predpismi a osobitosťami vykonávanej činnosti. Študent má navštíviť úsek, resp. pracovníčku, ktorá vykonáva výchovné opatrenia. Pokiaľ hospitácia u tejto pracovníčky nie je možná, študent realizuje hospitáciu v rámci oddelenia, príp. referátu poradensko-psychologických služieb. V zázname z hospitácie študent uvedie dátum, úsek oddelenia SPOaSK a počet evidovaných klientov, čas trvania hospitácie a obsah poskytnutých informácií, napr. oboznámenie sa s legislatívou, internými predpismi, agendou pracovníka a pod.

Pozorovanie priamej činnosti na oddelení SPOaSK nie je študentom umožnené z etických dôvodov, pretože klienti nesúhlasia s prítomnosťou tretej osoby pri riešení krízových životných situácií. Pokiaľ študent má možnosť zúčastniť sa pozorovania priamej činnosti so súhlasom klienta, uvedie počet a vek klienta/ov a v súlade s etickým kódexom naznačí oblasť riešeného problému.

Formulár na zaznamenávanie pozorovanej činnosti (Príloha č. 12)

ZÁZNAM Z HOSPITÁCIE UPSVR

ZÁZNAM Z HOSPITÁCIE OZ, UPSVR (adekvátne zakrúžkovať)		
Oddelenie / OZ:	Dátum:	
Zapísaných klientov / členov:	Počet klientov / členov počas hospitácie:	
Vek prítomných klientov / členov:		
PRIEBEH POZOROVANÝCH AKTIVÍT POČAS DŇA		
Doba trvania	Obsah činnosti	Klient / člen združenia (počet)

V rámci oddelenia sociálnoprávnej ochrany UPSVR je potrebné oboznámiť sa so:

- štruktúrou, spôsobom organizácie a riadenia,
- prostredím, priestormi a materiálnym vybavením oddelenia,
- legislatívou (samostatne preštudovať zákon č. 305/2005 Z.z. o sociálnoprávnej ochrane detí a sociálnej kuratele, zákon č. 36/2005 Z.z o rodine),
- základnou dokumentáciou,
- personálnym obsadením,
- kvalifikačnými predpokladmi zamestnancov,
- náplňou práce pracovníka oddelenia.
- terénnou prácou zamestnancov.

Na základe pozorovania a štúdia legislatívy študent vypracuje informačný materiál k uvedeným úlohám, ktorý priloží k portfóliu z praxe.

2.3.5 Záverečná analýza pozorovania v zariadeniach

Cieľom záverečnej analýzy je zhodnotenie priebežnej praxe. Študent ju vypracuje individuálne a zhodnotí v nej:

- prínos priebežnej praxe z hľadiska študijného programu,
- ústretovosť inštitúcií a konkrétnych zamestnancov pri zabezpečovaní praxe,
- organizáciu a priebeh praxe,
- prepojenie teórie a praxe,

- význam hospitovaných zariadení pre jednotlivca, spoločnosť.

Formulár na záverečnú analýzu praxe (Príloha č. 7)

ZÁVEREČNÁ ANALÝZA PRIEBEŽNEJ PRAXE

V záverečnej analýze študent uvedie:

- vlastné postrehy z jednotlivých pozorovaní,
- návrhy na zlepšenie priebehu priebežnej praxe (ak ich študent má).

Súčasťou záverečnej analýzy je SWOT analýza vybraného hospitovaného zariadenia (pri každej oblasti treba uviesť min. 3 faktory):

- **S** (strengths) *silné stránky*: interné (vnútorné) podmienky zariadenia, napr. dostatok profesionálnych rodín, dobré materiálne a priestorové zabezpečenie, tím kvalifikovaných odborníkov s viacročnou praxou atď.,
- **W** (weaknesses) *slabé stránky*: interné (vnútorné) podmienky zariadenia, napr. nedostatočné priestorové podmienky (u niektorých OZ absencia vlastných priestorov), nízky počet pracovníkov (u niektorých OZ z nedostatku finančných zdrojov), nízka úroveň propagácie činnosti OZ atď.,
- **O** (opportunities) *príležitosti*: externé podmienky, napr. v oblasti legislatívy, finančných grantov, potrieb jednotlivca, spoločnosti, možnosti regiónu atď.,
- **T** (threats) *ohrozenia*: externé podmienky, napr. nedostatočné spoločenské ocenenie, zlúčenie zariadení, nízky rozpočet atď.

2.4 Kritéria hodnotenia predmetu

K hodnoteniu kurzu priebežnej praxe II študent odovzdá portfólio, ktorého obsahom je:

- potvrdenie o absolvovaní hospitácií a výstupu v rámci priebežnej praxe II,
- záznamy z hospitácií v detskom domove,
- vypracovaný informačný materiál k organizácii detského domova,
- prípravu výstupu v detskom domove,
- záznamy z hospitácií v občianskom združení,
- vypracovaný informačný materiál k organizácii OZ,

- záznamy z hospitácií na oddelení SPOaSK,
- vypracovaný informačný materiál k organizácii oddelenia SPOaSK,
- záverečnú analýzu pozorovania v zariadeniach.

Súčasťou portfólia z priebežnej praxe môžu byť prílohy. Do príloh študent zaradí sprievodný materiál, ktorý získal v priebehu hospitácií, fotodokumentáciu, výrobok vyhotovený počas praktického výstupu a pod.

Hodnotenie priebežnej praxe II je zamerané na:

- kvalitu a precíznosť spracovania záznamov,
- schopnosť analyzovať, interpretovať a hodnotiť pozorované javy,
- schopnosť navrhnúť a analyzovať vlastnú aktivitu,
- schopnosť analyzovať a hodnotiť vybrané zariadenie prostredníctvom nástroja SWOT analýzy,
- dodržanie požiadaviek stanovených pre priebežnú prax II a požiadaviek stanovených na spracovanie portfólia,
- formálnu úroveň portfólia.

3 SEMESTRÁLNY PROJEKT D

Semestrálny projekt D nadväzuje na *priebežnú prax I* a *priebežnú prax II*. Študent si individuálne vyberie jeden typ hospitovaného zariadenia, na základe ktorého vypracuje semestrálny projekt.

3.1 Ciele, obsahové zameranie a organizácia

Cieľom semestrálneho projektu je prehĺbenie poznatkov o vybranom type hospitovaného zariadenia. Tvorba semestrálneho projektu nie je podmienená novými hospitáciami v zariadení, avšak za účelom zhromaždenia potrebných informácií môže študent zvolené zariadenie opätovne navštíviť. Na tvorbu projektu môže študent zvoliť zariadenie v blízkosti svojho domova, ako aj iné občianske združenie či alternované zariadenie, v ktorom prax nerealizoval. Pri výbere občianskeho združenia sa treba riadiť cieľovou skupinou, ktorou môžu byť iba deti a mládež.

V nadväznosti na *priebežnú prax I* semestrálny projekt môže byť zameraný na:

- školský klub detí (pri štátnej, súkromnej, cirkevnej ZŠ),
- centrum voľného času (štátne, súkromné, cirkevné),
- školský internát (pri štátnej, súkromnej, cirkevnej SŠ).

V nadväznosti na *priebežnú prax II* semestrálny projekt môže byť zameraný na:

- detský domov (štátny, cirkevný),
- krízové stredisko,
- diagnostické centrum,
- občianske združenie,
- oddelenie SPOaSK.

Semestrálny projekt D študent vypracuje individuálne. Pri tvorbe projektu sa neodporúča skupinová práca ani v prípade, ak sú projekty zamerané na rovnaké zariadenie.

3.2 Štruktúra projektu

Semestrálny projekt D má teoreticko-aplikačný charakter. V tabuľke č. 5 uvádzame štruktúru projektu.

Tabuľka č. 5: Štruktúra semestrálneho projektu D

Úvod	
Teoretická časť	1. Definovanie základných pojmov, charakteristika činnosti zariadenia podľa odbornej literatúry 2. Legislatívne vymedzenie činnosti zariadenia
Praktická (terénna) časť	Charakteristika činnosti konkrétneho zariadenia: 1. História a súčasný stav zariadenia 2. Činnosť zariadenia 3. Personálne obsadenie 4. Cieľové skupiny činnosti zariadenia 5. Spolupráca s ďalšími subjektmi
Analytická časť	Charakteristika a analýza konkrétneho pozorovaného javu v zariadení Pozitíva a negatíva pozorovaného javu, návrhy na zlepšenie
Aplikačná časť	Návrh 10 aktivít zameraných na vybranú oblasť činnosti zariadenia
Záver	
Zoznam použitej literatúry	
Prílohy	

Obsah jednotlivých častí *semestrálneho projektu D* si budeme charakterizovať v nasledujúcej podkapitole.

3.3 Metodické usmernenie na tvorbu semestrálneho projektu

Metodické usmernenie má rámcový charakter. Jednotlivé odporúčania študent prispôbuje konkrétnemu zariadeniu.

Usmernenia na úvod projektu

V úvode študent uvedie dôvody výberu konkrétneho zariadenia a následne vymedzí cieľ projektu. Opíše štruktúru vlastného semestrálneho projektu a naznačí jeho prínos.

Usmernenia na teoretickú časť projektu

Teoretická časť projektu je zameraná na spracovanie teoretických poznatkov o vybranom zariadení. Študent sa v rámci teoretickej časti zameria na definovanie základných pojmov,

legislatívne vymedzenie činnosti zariadenia a charakteristiku jeho činnosti podľa odbornej literatúry.¹³

Základné pojmy majú kompletne pokrývať činnosť v zvolenom zariadení, napr. k školským klubom detí študent môže zvoliť pojmy *záujmová činnosť, oddychová činnosť, rekreačná činnosť, príprava na vyučovanie, výchovný program...*, k DeD – *emocionálne a sociálne narušené dieťa, dieťa s poruchami správania, samostatná skupina, samostatná diagnostická skupina, ústavná starostlivosť, predbežné opatrenie, výchovné opatrenie...*, k OZ (v závislosti od cieľovej skupiny) – *nezisková organizácia, tretí sektor, dobrovoľníctvo – dobrovoľník*. V uvedenej časti študent charakterizuje činnosť zariadenia podľa odbornej literatúry. Problematiku je potrebné spracovať podľa viacerých zdrojov.

V rámci legislatívneho vymedzenia činnosti zariadenia študent uvedie platné zákony, vyhlášky a nariadenia vzťahujúce sa na činnosť zariadenia. Stručne charakterizuje vymedzenie činnosti zariadenia podľa platnej legislatívy.

Usmernenia na praktickú (terénnu) časť projektu

Poznatky pre spracovanie praktickej (terénnej) časti študent získava priamo v organizácii. Časť potrebných informácií je možné použiť z webovej stránky organizácie / zariadenia. Prezatý materiál treba riadne označiť odkazom na stránku (napr. www.usmev.sk). Citovaný materiál nemôže byť vložený do textu mechanicky bez komentára študenta. Z iných dostupných materiálov môže študent využiť výročné správy, propagačný a informačný materiál, publikácie vydané zariadením.

Obsahom praktickej časti projektu je charakteristika činnosti konkrétneho zariadenia. Študent vymedzí predmet činnosti zariadenia, stručne uvedie históriu a opíše súčasný stav zariadenia. Ťažiskom praktickej časti je charakteristika činnosti zariadenia. Obsahom opisu môže byť:

- pravidelná a príležitostná záujmová činnosť,
- metodická a poradenská činnosť,
- projektová činnosť a i.

Súčasťou praktickej časti je charakteristika personálneho obsadenia zariadenia. Študent uvedie organizačnú štruktúru zamestnancov a ich kvalifikáciu. Študent vymedzí a stručne charakterizuje činnosť zariadenia vo vzťahu ku konkrétnym cieľovým skupinám (deťom, mládeži

¹³ Výber odbornej literatúry závisí od typu zariadenia. Pri spracovaní teoretickej časti je možné používať autorizované elektronické zdroje vedeckého charakteru (napr. odborné časopisy, vedecké periodiká, zborníky a pod.). Použitú literatúru knižného a časopiseckého charakteru študent riadne uvedie v zozname použitej literatúry.

a dospelým). V rámci opisu spolupráce s ďalšími subjektmi študent vymenuje jednotlivé inštitúcie a uvedie úspešné projekty a formy spolupráce.

Usmernenia na analytickú časť projektu

V analytickej časti práce si študent zvolí jeden jav, ktorý odpozoruje v jeho reálnych podmienkach. Pozorovanie môže byť zamerané na konkrétny jav, napr. vzťahy detí v skupine, spolupráca detí pri príprave na vyučovanie alebo počas záujmovej činnosti, záujmy detí v skupine, súrodenecké vzťahy v skupine (pri DeD), autorita vychovávateľa (možné takmer vo všetkých zariadeniach), súťaživosť detí, prosociálne správanie v skupine, podpora samostatnosti detí, podporovanie iniciatívnosti detí atď., ale aj vedenie dokumentácie, problematiku plánovania v zariadení a pod. Na základe pozorovania študent sledovaný jav analyzuje a opíše. Zamerá sa na sledovanie činnosti objektu a subjektu výchovného pôsobenia, ich vzájomných interakcií, plnenie cieľa a pod. V rámci formálneho zaznamenávania pozorovaného javu študent môže použiť hospitačné záznamy používané v rámci *priebežnej praxe I a II*.

Súčasťou rozboru pozorovanej činnosti je aj identifikácia pozitív, negatív pozorovaného javu a následná formulácia návrhov na zlepšenie činnosti reflektujúcich zistené negatíva vyplývajúce z pozorovania.

Opis pozorovaného javu má byť podrobný a má obsahovať vlastné postrehy študenta.

Usmernenia na aplikačnú časť projektu

Na základe informácií získaných v teoretickej a analytickej časti študent navrhne aktivity na zvolenú oblasť činnosti (záujmová činnosť, príprava na vyučovanie, rekreačná činnosť, činnosti zamerané na utváranie sociálnych zručností, hodnôt a pod.).

Návrh aktivít má obsahovať:

- názov,
- cieľ,
- vekové určenie,
- pomôcky,
- metodický postup.

Usmernenia na záver projektu

V závere študent hodnotí splnenie cieľa semestrálneho projektu, hodnotí spoluprácu so zariadením, uvedie závery z analytickej časti.

3.3 Formálne náležitosti

Formálne náležitosti ako celková úprava projektu, pravopis, štylistika, grafická úprava a sprievodný materiál sú súčasťou hodnotenia projektu. V rámci formálnych náležitostí projektu sa hodnotí aj úvod a záver.

3.4 Kritéria hodnotenia semestrálneho projektu

K hodnoteniu kurzu *semestrálneho projektu D* študent odovzdá vypracovaný projekt v tlačenej a elektronickej verzii na CD nosiči vo formáte PDF. Požadovaný rozsah projektu je minimálne 25 strán pri jednoduchom riadkovaní. Prílohy sa do počtu strán nezarátavajú. Súčasťou príloh môže byť fotodokumentácia alebo informačný sprievodný materiál.

V rámci hodnotenia kurzu sa sleduje:

- kvalita spracovania projektu,
- schopnosť interpretovať, analyzovať a hodnotiť vybraný proces v teoretickej a analytickej rovine,
- schopnosť aplikovať teoretické poznatky v praxi,
- formálna úprava projektu.

Súčasťou projektu môže byť fotodokumentácia, ukážky prác detí a mládeže, časové harmonogramy činností, interné smernice zariadenia a pod.

Záver

Pregraduálna príprava študentov v študijnom programe *sociálna pedagogika a vychovávateľstvo* na PdF TU v Trnave sa realizuje od roku 2005. Študijný program vznikol v kombinácii sociálnej pedagogiky a vychovávateľstva z dôvodu širších možností uplatnenia absolventa na trhu práce. V čase vzniku študijného programu možnosti uplatnenia sociálneho pedagóga boli značne obmedzené (pozícia sociálneho pedagóga v rezorte školstva sa vzťahovala na činnosti vtedajších, dnes už neexistujúcich, centier výchovnej a psychologickkej prevencie). Súčasná legislatíva umožňuje pomerne široké uplatnenie absolventa študijného programu *sociálna pedagogika a vychovávateľstvo* na trhu práce. Avšak, ako vyplýva z potrieb praxe, v mnohých inštitúciách, zvlášť (v sociálnej oblasti) jeho legislatívne vymedzenie zatiaľ chýba, resp. chýba vymedzenie kvalifikačného predpokladu na výkon odborných činností, napr. v oblasti sociálnoprávnej ochrany a sociálnej kurately na ÚPSVR.

Učebné texty *Sociálno-pedagogická prax I* poskytujú nevyhnutné kompendium pre úspešné absolvovanie študijných kurzov z *priebežnej praxe I a II* a *semestrálneho projektu D*, prehľad hospitovaných zariadení a metodické usmernenia, ktoré napomáhajú úspešnému absolvovaniu kurzov. Kurzy priebežnej praxe a semestrálneho projektu umožňujú študentom lepšie pochopiť obsah teoretickej prípravy a zároveň sa oboznámiť s pedagogickou realitou a možnosťami budúceho uplatnenia. Ako vyplýva zo záverečných analýz hospitácií študentov v zariadeniach, pre mnohých študentov je realizácia priebežnej praxe dobrým impulzom na výber konkrétneho typu zariadenia pre budúce pôsobenie alebo naopak uistenie sa, že daný typ zariadenia nie je vhodný pre voľbu budúceho zamestnania. Hospitácie v jednotlivých zariadeniach umožňujú študentom lepšie sa stotožniť so študijným programom, pretože v konkrétnych reálnych situáciách vidia potrebu a spoločenský prínos sociálno-pedagogickej činnosti. Pozitívum priebežnej praxe je možné vidieť aj v tom, že u študentov dochádza k prehodnoteniu osobného prístupu k teoretickej príprave, keďže v teréne si lepšie uvedomujú prepojenosť teórie a praxe.

Významný sociálny pedagóg a vychovávateľ J. H. Pestalozzi v *Liste priateľovi o pobyte v Stanzi* napísal: „*Ked' veľa vieš, môžeš veľa radiť, a keď veľa rozumieš, môžeš veľa ľuďom pomôcť z ich biedy.*“ A práve na dosiahnutie daného cieľa v pregraduálnej príprave sociálnych pedagógov a vychovávateľov prispieva aj priebežná prax a semestrálny projekt.

Zoznam použitej literatúry

- BABJAKOVÁ, S. a kol.: *Pedagogika voľného času a školské kluby detí*. Banská Bystrica: PF UMB, 2007. ISBN 978-80-8083-431-9.
- BLÁHA, V. a kol.: *Metodické state o výchovno-vzdelávacej práci v školskej družine I*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1988. 160s.
- MELCEROVÁ, E., BRHELOVÁ, V., ADAMÍKOVÁ J. *Metodická príručka pre vychovávateľov v školských internátoch: Výchovný program školského internátu*. 1. vyd. Bratislava: Metodicko-pedagogické centrum, 2009. 72 s. ISBN 978-80-8052-332-9.
- Centrá voľného času a školské strediská záujmovej činnosti. Dostupné na: <http://www.minedu.sk/index.php?lang=sk&rootId=65>
- HÁJEK, B., PÁVKOVÁ, J. a kol.: *Školní družina*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-751-5.
- HÁJEK, B., HOFBAUER, B., PÁVKOVÁ, J. *Pedagogické ovplyvňovanie voľného času (Současné trendy)* Praha : Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-473-1.
- HRONCOVÁ, J.: Vzťah sociálnej pedagogiky a sociálnej práce v teoretickej reflexii i v praxi . história a súčasnosť. In: *Sociální pedagogika ve střední Evropě. Inovace a nové trendy*. Brno: IMS, 2010. s.29-41, ISBN 978-80-87182-15-4
- Koncepcia rozvoja domovov mládeže a rozvoja zariadení školského stravovania. [online] 2007, Bratislava [cit 2010-03-12] Dostupné na: http://www.minedu.sk/data/USERDATA/RegionalneSkolstvo/SKSTR/20070607_Koncepcia_RDM.pdf
- Koncepcia ústavnej starostlivosti na roky 2009-2012. Bratislava: Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny, 2009
- KOVÁČOVÁ, B.: Vzdelávacie poukazy a ich využívanie v zmysle záujmového vzdelávania na ZŠ. In: *Výchova, škola, spoločnosť – minulosť a súčasnosť*. Bratislava: UK, 2007. s. 537-543. ISBN 978-80-223-2295-9
- KRATOCHVÍLOVÁ, E. a kol.: *Úvod do pedagogiky*. Trnava: Trnavská univerzita v Trnave. Pedagogická fakulta, 2007. ISBN 978-80-8082-145-6
- KRATOCHVÍLOVÁ, M.: *Pedagogika voľného času. Výchova v čase mimo vyučovania v pedagogickej teórii a praxi*. Bratislava: UK, 2004. ISBN 80-223-1930
- KRATOCHVÍLOVÁ, M.: *Záujmy a záujmová činnosť žiakov a pionierov*. Bratislava: Smena. 1983.
- KRATOCHVÍLOVÁ, E. a kol.: *Pedagogika voľného času teória a prax: Zborník*. Trnava: TU PDF, 2008, ISBN 978-80-8082-171-5. s. 170 – 176.

- LOHYNOVÁ, N.: *Výchova dítěte s postižením, narušením, ohrožením ve volném čase*. In: LECHTA, V. (ed): *Základy inkluzivní pedagogiky. Dítě s postižením, narušením a ohrožením ve škole*. Praha: Portál, 2010, ISBN 978-80-7367-679-7
- MASARIKOVÁ, A., MASARIK, P.: *Vybrané kapitoly z pedagogiky volného času*. Nitra: PF UKF, 2002. ISBN 80-968735-0-4.
- MELCEROVÁ, E., BRHELOVÁ, V., ADAMÍKOVÁ, J.: *Výchovný program v praxi*. Bratislava: Raabe, 2009. ISBN 978-80-89182-40-4.
- PÁVKOVÁ, J. a kol.: *Pedagogika volného času*. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-295-5
- PÁVKOVÁ, J. a kol.: *Pedagogika volného času*. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-711-6
- ŠKOVIERA, A.: *Dilematá náhradní výchovy*. Praha: Portál, 2007, ISBN 978-80-7367-318-5
- ŠKOVIERA, A.: Inštitucionalizácia dieťaťa z hľadiska kompetencií, moci a odbornosti sociálneho pracovníka a sociálneho úradu. In: VAŠŤAŤKOVÁ, J. (ed) *Akční pole sociální práce II a sociální pedagogiky*. Olomouc: UP, 2008, ISBN 978-80-244-1913-8
- ŠKOVIERA, A.: Nové dilemy profesionálních rodín. In: ŠVRČINOVÁ, L., HOFERKOVÁ, S., PAPŠO, P. (eds): *Problémy současné rodiny a náhradná rodinná péče. Sborník příspěvků z konference*. Olomouc: UP, 2009, ISBN 978-80-7399-888-2
- UIPS: Štatistická ročenka – zariadenie na voľný čas.
- Dostupné na: <http://www.uips.sk/prehlady-skol/statisticka-rocenka---zariadenie-na-volny-cas>
- Vyhláška MŠ SR č. 323/2008 Z.z. o špeciálnych výchovných zariadeniach
- Vyhláška MPSVR SR č. 643/2008 Z.z. ktorou sa vykonávajú niektoré ustanovenia zákona č. 305/2005 Z.z. o sociálnoprávnej ochrane detí a sociálnej kuratele a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov
- Vyhláška MŠ SR č. 236/2009 o školskom internáte
- Vyhláška MŠ SR č. 306/2009 o školskom klube detí, školskom stredisku záujmovej činnosti, centre voľného času, školskom hospodárstve a stredisku odbornej praxe
- Vyhláška MŠ SR č. 437/2009 Z.z ktorou sa ustanovujú kvalifikačné predpoklady a osobitné kvalifikačné požiadavky pre jednotlivé kategórie pedagogických zamestnancov a odborných zamestnancov
- Zákon č. 83/1990 Z.z. o združovaní občanov
- Zákon č. 36/2005 Z.z. o rodine
- Zákon č. 305/2005 Z.z. o sociálnoprávnej ochrane detí a sociálnej kuratele
- Zákon č. 448/2008 Z.z. o sociálnych službách
- Zákon č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon)
- Zákon č. 317/2009 Z.z. o pedagogických zamestnancoch a odborných zamestnancoch

Príloha č. 2: Formulár na zaznamenávanie pozorovanej činnosti 1. časť

ZÁZNAM Z HOSPITÁCIE V č.		
Dátum:		
Zapísaných detí:	Počet prítomných detí:	
Vek detí:		
Typ činnosti:		
Téma pozorovanej aktivity:		
Záznam z pozorovanej činnosti		
Činnosť vychovávateľa	Činnosť žiakov	Poznámky (pomenovanie aktivity, fázy činnosti, časový odhad dĺžky trvania, a i.)

Príloha č. 3: Formulár na zaznamenávanie pozorovanej činnosti 2. časť

Záznam z pozorovanej činnosti		
Činnosť vychovávateľa	Činnosť žiakov	Poznámky (pomenovanie aktivity, fázy činnosti, časový odhad dĺžky trvania, a i.)

Príloha č. 4: Formulár na zaznamenávanie rozboru hospitovanej činnosti 1. časť

ROZBOR ČINNOSTI z hospitácie č.: v

Obsahová analýza pozorovanej aktivity:

(tematická oblasť výchovy v zariadení, výchovno-vzdelávací cieľ, obsah činnosti, prípadne čiastkové výchovno-vzdelávacie ciele)

Analýza procesualnej stránky pozorovanej aktivity:

(metódy, formy, prostriedky, prostredie)

Príloha č. 5: Formulár na zaznamenávanie rozboru hospitovanej činnosti 2. časť

Celkové hodnotenie aktivity:

(pozitíva, negatíva, návrhy na zlepšenie,...)

Hodnotenie žiakov ako sociálnej skupiny:

(typológia detí, mocenské vzťahy v skupine, posudzovanie aktivity / pasivity detí, učiteľovo poňatie vedenia aktivity,).

Príloha č. 6: Formulár na prípravu výstupovej činnosti 1. časť

PRÍPRAVA VÝSTUPU V ŠKD		
Dátum:	Určené pre žiakov..... ročníka	
Zaradenie činnosti do režimu dňa:		
Tematická oblasť výchovy:		
Výchovno-vzdelávací cieľ:		
Obsah činnosti:		
Čiastkové výchovno-vzdelávacie ciele:		
Metódy:		
Formy:		
Prostriedky:		
Prostredie:		
Organizácia činnosti a metodický postup		
Činnosť vychovávateľa	Činnosť žiakov	Poznámky (pomenovanie aktivity, fázy činnosti, časový odhad dĺžky trvania, a i.)

Príloha č. 6: Formulár na prípravu výstupovej činnosti 2. časť

Organizácia činnosti a metodický postup		
Činnosť vychovávateľa	Činnosť žiakov	Poznámky (pomenovanie aktivity, fázy činnosti, časový odhad dĺžky trvania, a i.)

Príloha č. 7: Formulár na záverečnú analýzu praxe

ZÁVEREČNÁ ANALÝZA PRAXE

Príloha č. 9: Formulár na zaznamenávanie pozorovanej činnosti

ZÁZNAM Z HOSPITÁCIE V DeD

Dátum:		
Výchovná skupina:	Počet detí vo VS:	
Vekové rozpätie detí:		
Pozorované aktivity:		
Záznam z pozorovanej činnosti		
Činnosť vychovávateľa	Činnosť detí	Poznámky (pomenovanie aktivity, fázy činnosti, dĺžka trvania a i.)

Príloha č. 10: Formulár na zaznamenávanie rozboru činnosti

ROZBOR ČINNOSTI

Obsahová a procesuálna analýza pozorovanej činnosti:

(ciele a obsah činnosti, zameranie a opis činnosti, metódy, výchovný štýl, vzťahy detí v skupine, dynamika skupiny)

Celkové hodnotenie činnosti:

(pozitíva, negatíva, návrhy na zlepšenie....)

Príloha č. 11: *Formulár na prípravu výstupovej činnosti*

PRÍPRAVA VÝSTUPU V ZARIADENÍ.....

Dátum:		Určené pre vekovú skupinu:
Zaradenie činnosti do harmonogramu dňa:		
Výchovno-vzdelávací cieľ činnosti:		
Pomôcky:		
Organizácia činnosti a metodický postup		
Činnosť vychovávateľa	Činnosť detí	Poznámky (pomenovanie aktivity, fázy činnosti, časový odhad dĺžky trvania, a i.)

Príloha č.12: Formulár na zaznamenávanie pozorovanej činnosti

ZÁZNAM Z HOSPITÁCIE OZ, UPSVR (adekvátne zakrúžkovať)		
Oddelenie / OZ:		Dátum:
Zapísaných klientov / členov:		Počet klientov / členov počas hospitácie:
Vek prítomných klientov / členov:		
PRIEBEH POZOROVANÝCH AKTIVÍT POČAS DŇA		
Doba trvania	Obsah činnosti	Klient / člen združenia (počet)
Pracovný čas zamestnancov:		Hospitácia:
Spolu čas strávený na pracovisku:		